

Forord

Denne oppgaven ble til etter at jeg gjennom flere års studier har sett at det er flere ting som henger sammen for å få til det varierte landskapet. Samtidig er det flere næringer som henger sammen for at et bygdesamfunn skal funger. Gjennom den oppgaven ønsket jeg å belyse at konflikten kan ha flere sider, og involvere flere parter enn de som man til daglig høre om i blant annet media. Reiselivet er avhengig av at det er noen som holder landskapet i hevd, og som kan bidra med den unike historien.

For at denne oppgaven skulle ha vært mulig å gjennomføre, er det noen som har måttet være med på laget. Jeg vil takke NMBU som lot meg få lov til å gjenoppta masteren min, tross at det hadde gått så lang tid. Takk også til mine to veiledere, professor på INA Peter Fredman og stipendiat Knut Fossgård, for veiledning gjennom denne oppgaven.

Jeg må også takke Haverdalseter turisthytte og Nedre Dørålseter turisthytte for at jeg fikk legge ut spørreskjemaene mine hos dem. Samt de turister som har svart på min spørreundersøkelse. Miljødirektoratet og felles landbruksforvaltning i Lesja og Dovre, fagansvarlig landbruk, Ellen Marie Sørungård Syse, må også takkes, for opplysninger jeg har fått til oppgaven.

Jeg vil også takke mine tålmodige venner og familie, spesielt min mor, Astrid Elvestad som har lest og rettet skrivefeil, samt min fantastiske kjæreste Alexander Bågoslawsky Blom for støtte og hjelp i denne tiden.

Takk også til alle andre som har tilbydd og gitt hjelp i alle former for at dette skulle bli mulig.

X

Anne-Mari Elvestad

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

1 Sammendrag

Alt henger sammen med alt, i form av at det er mange faktorer som påvirker landskapet. Noen av disse faktorene er utenfor vår kontroll, siden landskapet blir endret av naturen selv. Andre faktorer kan vi påvirke ved forvaltning. Noen av disse er reiseliv, rovdyr, jakt og landbruksnæring. De fleste av oss vil nok lett kunne se de forskjellige delene isolert sett, men glemmer at alle disse faktorene henger nøye sammen med hverandre. Uten det landskapet og den kulturen vi har i Norge har vi ingenting å vise turistene. Det landskapet vi kjenner til her i landet er opparbeidet gjennom mange tusen år, både fra naturens side, men også fra menneskelig aktivitet. Vi har i Norge det man kan kalle det varierte landskapet, der man ser landbruk i sterk tilknytting til det ellers så ville landskapet, med høye fjell og dype fjorder. Det er dette særpreget som vi har i Norge, mange turister kommer for å se. Hadde vi ikke hatt dette særpreget, hadde vi ikke kunne forsvare den høye prisen som turistene må betale når de kommer til Norge. Land som Alaska, Chile og New Zealand har mye av det samme landskapet, men kan ikke tilby det varierte landskapet som vi har i Norge. Hvis landskapet blir gjengrodd kan det føre til at det varierte landskapet som gir Norge dette særpreget vil forsvinne. Utsikten som mange turister i dag kan finne i store deler av landet vil bli borte, og landskapet blir sett på som kjedelig.

Det er i Norge en lang tradisjon for å bedrive friluftsliv og vi har en unik allemannsrett som gir alle rett til å ferdes fritt i utmarken i vårt langstrakte land. Mye av dette friluftslivet blir utført ved turer i skog eller fjell. Siden bare 3 % av Norge er produktiv jord er vi avheng av de utmarksressursene for å kunne produsere mat i Norge. Konflikten i forhold til kongeørn (*Aquila chrysaetos*) og de fire store rovdirene, jerv (*Gulo gulo*), gaupe (*Lynx lynx*), bjørn (*Ursus arctos*) og ulv (*Canis lupus*) er stor og omfattende. Det er disse rovdirene som i denne oppgaven blir omtalt som rovdyr. Ved for store tap vil mange i beitenæringen gi opp og landet vil gro igjen. I samband med disse dyrene er det også en vis frykt inne i bildet. Selv om forskerne ikke mener at det er noen grunn til å frykte rovdirene, kan man se at det er mange som likevel har en frykt for dem. Norge har bosetting i hele landet, noe som betyr at en del av befolkningen må leve med rovdirene rett utenfor sin egen stuedør. Samtidig blir det flere og flere som etterspør det lokale. Den lokale maten og den lokale tradisjon er i vekst innen reiselivsnæringen. Her kommer også seterturisme inn i bilde, på noen av disse kan man både få se hvordan maten blir til, samtidig som man kan få smake på den. Ut ifra mine undersøkelser svarte omtrent alle mine respondenter at de synes det er trivelig å se dyr på beite. Noe som tyder på at turistene liker å se dyr på utmark.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

1 Abstrac

Everything hangs together with everything, in the sense of the many variables that influences the landscape. Some of this is changed by the nature itself out of human control, while some of it can be changed by humans managing the nature. Some of this is regulating tourism, managing wildlife populations and livestock grazing. Most of us might easily see the differences isolated, but forget that all this parts hangs together. Without the landscape and the culture we have in Norway, we got nothing to attract tourists. The Norwegian landscape as we know it is made through thousands of years, both from humans and nature itself. In Norway we have what is called a landscape with differences, where we can see the agricultural landscape combined with the wild landscape around it with high mountains and fjords. It is this unique landscape that makes many tourists come here to visit and see what we got in Norway. If we didn't had this special landscape to offer, we wouldn't be able to defend the high prices tourists have to pay for norwegian goods and services. Other countries like USA, Chile and New Zealand has much of the same landscape, but cant offer the same variety in the landscape. If the landscape gets overgrown, it can result in the disapperance of the unike variety of landscape in norway. If the landscape gets overgrown, the viewpoints can disepear and tourists wil find norway a much less attractive travel destination. If viewpoints is lost to overgrowth the tourists will see the norwegian landscape as boring.

In Norway there is long traditions in using the nature for recreation. We got a unik law called allemannsretten, that allows everyone to travel free by foot in the nature.

very much of this nature based recreation outdoor is hiking in the forests and mountains.

Since only 3% of the norwegian land is used for agriculture, many of the norwegian farmers is depending on foodresources from the wild to feed their livestock in addition to the grass resources from their farming land they preserve for the winter. The livestock grazing in the wild is not without problems. In Norway we got predators that pray on Norwegian farmers livestock when grazing in the wild, mostly this is golden eagle (*Aquila chrysaetos*) and what we in norway refers to as the four great ones, wolverine (*Gulo gulo*), Lynx (*Lynx lynx*), brown bear (*Ursus arctos*) and wolf (*Canis lupus*). In this master thesis this specific predators will be referred to only as predators. With great loss to predators many farmers with livestock will give up farming and the landscape will overgrow. Fear is also a disadvantage for tourists and locals afraid of predators, although scientists have concluded people have nothing to fear from the predators in Norway. In Norway we got settlements all over the country, something that means a part of the Norwegian population have to live close to

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

predators. At the same time there is a increasing demand for local food and tradition amongst the tourists, like visiting a seter where the tourists can see how the food is made and get a taste of it. In the results of my survey almost everyone of my respondents thought it was nice to see livestock grazing, also in the wilderness

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

2 Innhold

Forord	1
1 Sammendrag.....	2
1 Abstrac	3
3 Innledning.....	9
3.1 Reiseliv og landbruk.	9
3.2 Alt har en sammenheng.	10
3.3 Fordeler og ulemper med rovdyr.....	12
3.4 Friluftsliv, en del av den norske tradisjon.....	13
4 Problemstilling:.....	13
5 Begrepsforklaring:.....	14
5.1.1 Turist:.....	14
6 Teori	14
6.1 Reiselivet generelt.....	14
6.1.1 Reiselivets paradoks.	14
6.2 Naturbasert reiseliv.	15
6.2.1 Økoturisme.....	16
6.2.2 Spenning- /eventyrturisme	17
6.2.3 Kulturbasert turisme	17
6.2.4 Sol og badeferie.....	17
6.2.5 Geoturisme	17
6.2.6 Bytting og kombinasjoner med forskjellige roller som turist innenfor og utenfor naturbasert turisme.....	18
6.2.7 Bærekraftig turisme.	18
6.3 Landskapets rolle i reiselivet.....	19
6.4 Turistens sikkerhet og trygghet.	19
6.4.1 Maslows behovspyramide	20
6.5 Rovdyra sin plass i naturen.	21

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.5.1	Bjørn	22
6.5.2	Ulv	22
6.5.3	Gaupe	23
6.5.4	Jerv	24
6.5.5	Kongeørn.....	24
6.5.6	Spor og tegn	25
6.5.7	De fire store pluss kongeørn.	26
6.6	Mulighet for opplevelser.	27
6.7	Rovdyrkonfliktens påvirkning	27
6.7.1	Brukslandskapet	28
6.7.2	Det autentiske landskapet.	28
6.8	Den lokale historien.	29
6.9	Flerbruksområder.....	31
6.10	Naturen, et sted i stadig endring.	32
6.11	Rondane nasjonalpark.	33
6.11.1	Dagen restriksjoner i Rondane nasjonalpark.....	33
6.11.2	Dørålen landskapsvernområde	34
6.11.3	Fangstgraver	34
6.11.4	Turismen i fjellområdene	34
6.11.5	Rovdyr i Rondane.....	35
7	Metode.....	37
7.1	Validitet.	39
7.2	Reliabilitet.....	39
7.3	Inndeling av turistene i forskjellige kategorier.	39
8	Resultat	42
8.1	Bosted:.....	42
8.1.1	Fylker med mye rovdyr:	42
8.1.2	Lite eller ingen rovdyr:	42

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.2	Kjønn:.....	43
8.3	Alder:	44
8.4	Inntekt	45
8.5	Redsler for rovdyr.....	46
8.5.1	Hvilke av diss er du mest redd?.....	46
8.6	Rovdyr.....	49
8.7	Landbruk.....	51
9	Diskusjon	53
9.1	Redsel	53
9.1.1	Er turister redde for rovdyr?	53
9.1.2	Hvor nært hjemme vil du akseptere å ha rovdyr?	53
9.1.3	Hvilke rovdyr vil du ha i ditt nærmiljø?	54
9.1.4	Hvem av disse vil du ha møtt på tur?	54
9.2	Rovdyr.....	54
9.2.1	Hvilke rovdyr vil du ha i norsk natur?	54
9.2.2	Bør Norge ha sin egen bestand av ulv og bjørn?	54
9.2.3	Har vi for lite rovdyr i Norge?.....	55
9.2.4	Bør vi ikke ha rovdyr i Norge?	55
9.2.5	Bør Norge bare ha rovdyr?	55
9.3	Landbruk	55
9.3.1	Bør Norge ha beitedyr, om landbruk er viktig og om de besøkende ville ha levende bygder? 55	
9.3.2	Hvilke rovdyr vil du ha i norsk natur?	56
9.3.3	Hvilke påvirkning har store rovdyr på turisme, natur og landbruk?	56
9.3.4	Hva påvirker hva og hvordan?	57
9.4	Rovdyrsafari i Rondane nasjonalpark.....	57
9.5	Alt har en sammenheng.	57
10	Konklusjon	58

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

11	Litraturliste	59
----	---------------------	----

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland
**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

3 Innledning

Når det i denne oppgaven brukes ordet rovdyr, er dette brukt om de fire store rovdirene, bjørn (*Ursus arctos*), ulv (*Canis lupus*), gaupe (*Lynx lynx*), og jerv (*Gulo gulo*), samt vår nest største rovfugl kongeørn (*Aquila chrysaetos*).

I denne oppgaven skal vi se nærmere på de forskjellige delene av naturbasert reiseliv og om hvordan turistene kan bytte mellom de forskjellige delene av reiselivet på en og samme reise. Vi skal se litt på trygghet og sikkerhet i forhold til redsel for rovdyr og hvordan dette kan påvirke mennesker. Vil turistene se rovdirene eller er det nok at de vet at de er der? Vi ser også nærmere på rovdirenes biologi og hvilke spor tegn man kan finne etter disse. Er det mulighet for å se dem eller er rovdirene rett og slett for sky i ute i den ville naturen. Er det mulig å drive turisme på dem? Hvor er det størst sannsynlighet for at man kan få se rovdyr i Norge? Hvordan ser mennesker på landskapet? Er det noen forskjell på hvor man kommer fra, eller hvilke bakgrunn man har, eller hvordan man ser på landskapet? Har historien noe å si for turistene? Hva er et flerbruksområde og hvilke konflikter finner man i disse områdene? Hvilke muligheter er det for å drive kommersiell turisme i Rondane nasjonalpark, i forhold til vernebestemmelsene i denne parken. Finnes det noen begrensinger på ferdsel i Rondane nasjonalpark eller er det fritt frem? Hvilke områder ligger de to turisthyttene som min undersøkelse ble gjort i? Hva vil det si når man ferdes i et landskapsvernområde? Hvilke opplevelser kan turister som oppsøker Rondane få med seg? Når ble turisme en del av fjellområde? Hva tenker turistene selv om rovdyr, redsel og landbruk? Synes turistene det er viktig med landbruk i Norge? Hva med beitedyrene, er det trivelig å se dyr på beite? Er det en sammenheng mellom alt dette eller er dette bare oppdelte biter som ikke henger sammen?

3.1 Reiseliv og landbruk.

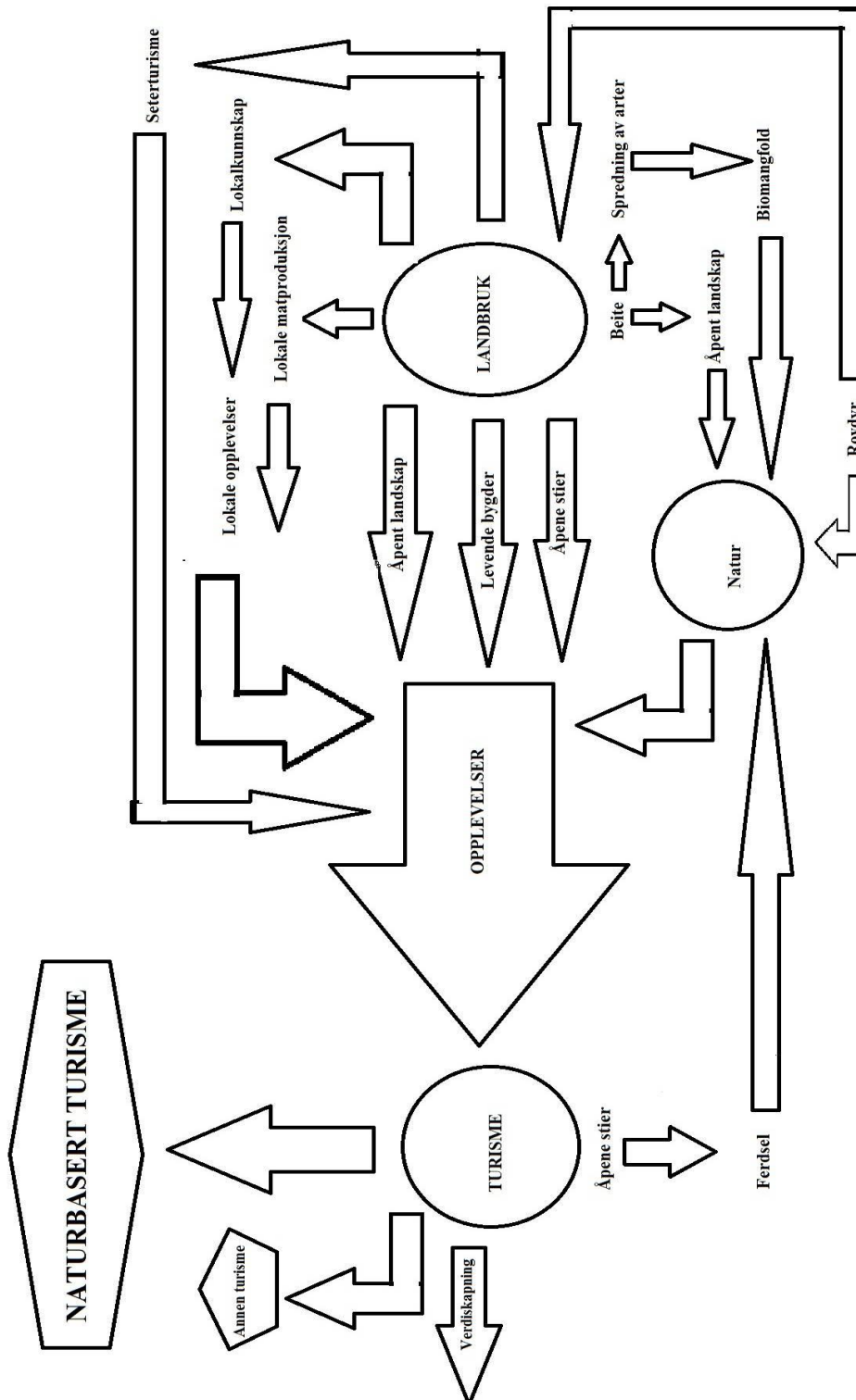
Norske og utenlandske turister på ferie i Norge stiller stadig høyere krav til dem som driver reiselivsvirksomhet. I tillegg til vakker natur blir lokal kultur og kortreist tradisjonsrik mat stadig viktigere, og mer etterspurt blant turister fra inn- og utland. Med det kan man godt si at norsk landbruk spiller en stadig viktigere rolle for norske reiselivsbedrifter, både direkte med gårdsturisme og indirekte med kortreist tradisjonsmat, kultur, opplevelser og landskap på inn- og utmark (Virke 2014). Hvis husdyrene forsvinner fra beite i lokale omgivelser, hvor skal da turistvertene hente den kortreiste og tradisjonsrike maten? Hva med tapte naturopplevelser som det å møte husdyr på beite, og spennende kulturlandskap holdt i hevd av bønder og husdyr gjennom generasjoner? Beitenæringa skaper et mangfold av gastronomiske, kulturelle,

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

estetiske og opplevelsesrike verdier for naturbaserte reiselivsvirksomheter (NIBIO 2008),(Virke 2014).

3.2 Alt har en sammenheng.

Figur 1 Alt har en sammenheng.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

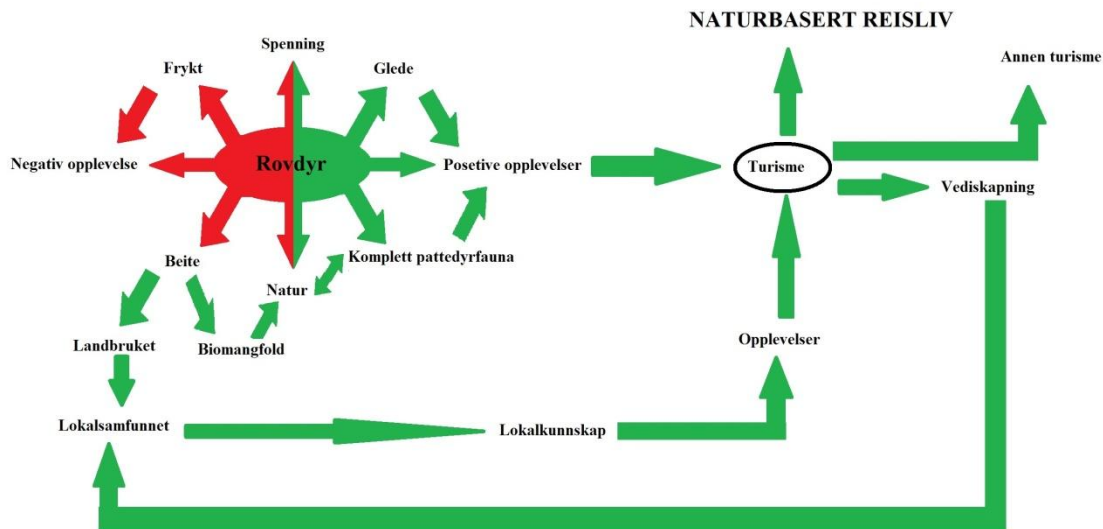
**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

For å få opplevelser så er man avhengig av at det er noe å oppleve. Turistene søker en spesiell opplevelse som de ikke kan finne utenfor sin egen stuedør. For at stier skal opprettholdes er man avhengig av at noen holder de ved like. Siden trafikken av turister i Rondane ikke er nok til alene og opprettholde stier må noen andre gjøre dette. Beitedyr er flinke til å opprettholde stier, da de bruker disse for å forflytte seg, samt at de holde dem åpne med å utnytte beiteressursene. Dermed gror de heller ikke igjen. Planter som ville blitt borte ved gjengroing, og stiene får heller ikke mulighet til å gro igjen og dermed blir stiene opprettholdt. Beite fører også til økt biomangfold, ved at dyr spiser planter og frø, dermed får planten gratis skyss til nye områder. Dermed kan plantene gjennom dyrene som forflytte seg til andre områder som de ellers ikke ville ha nådd. Enten dette er via at de setter seg fast på dyret eller ved at de blir med i avføringen. Samtidig som beitedyrene holder konkurrerende planter tilbake, slik at mindre konkurransesterke planter slipper til. Dermed øker biomangfoldet innen den botaniske delen. Et annet perspektiv av dette er at beite holder nede planter, slik at det heller ikke gror igjen og utsikten blir sperret. Uten utsikt er det grunn til å anta at opplevelsen for turisten blir mindre, siden dette kan være en del av opplevelsen (Bryn 2002), (Bryn m. fl. 2010), (Bryn 2012). Innen naturbasert reiseliv er naturen en viktig faktor for turisme. For noen vil et innslag av rovdyr være spennende, mens andre vil frykte dette. En annen side av saken, er at beitedyrene blir tatt av rovdyr, noe som kan føre til at enkelte slutter med dyr eller tar beitedyrene ut av fjellet. Dette vil da få konsekvenser for stier og det åpne landskapet, som det er grunn til å anta at noen turister oppsøker. De levende bygder er også en del av opplevelsen, som turister får med seg når de er på ferie i Norge. Uten levende bygder vil heller ikke turistene oppsøke områdene. De levende bygdene opprettholder den lokale kulturen, heriblant lokalmat, lokalkunnskap som videre gir lokale opplevelser. Ved at et levende landbruk opprettholdes, ikke bare levende bygder, men også seterturisme som mange ser på som positivt. I særlig grad gjelder dette barnefamilier, men også urbane mennesker liker å treffe dyr i ferien. Turisme kan deles inn i flere deler, men her er det delt opp i to, annen turisme og naturbasert turisme. Turisme kan som tidligere nemt holde stier oppe ved ferdsel, men ikke tilstrekkelig til at de opprettholdes i områder som Rondane nasjonalpark. Turistene gir også tilbake verdiskapning til bygdene som kan brukes til å utvikle mer turisme (Skuland og Skogen 2014).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

3.3 Fordeler og ulemper med rovdyr.

Figur 2 Illustrerer fordeler (grønt) og ulemper (rødt) med rovdyr knyttet opp mot turisme.

Rovdyrenes påvirkning på spenning og natur blir gitt både fordeler og ulemper. Dette fordi rovdyrers nærvær for noen turister vil gjøre naturopplevelsen mer spennende og berikende, mens det for andre turister vil ha en negativ effekt på naturopplevelsen (Skuland og Skogen 2014).

For turister som er positivt innstilt til rovdyr, vil vissheten om rovdyrers tilstedeværelse helt klart berike naturopplevelsen når muligheten for å kunne finne avføring, spor, eller se og høre de fire store er tilstede. Naturopplevelsen vil også kunne forsterkes når pattedyrfaunaen er mer komplett, og bjelleklang, rauting og breking uteblir. Dette fordi følelsen av menneskelig upåvirket landskap vil gjøre sterkere inntrykk, og turistene vil sitte igjen med en sterkere naturopplevelse når den oppfattes som spennende, vill og autentisk (Skuland og Skogen 2014).

For turister som er negativt innstilt til rovdyr, vil ofte naturopplevelsene kunne forringes av flere årsaker. Frykt er en ting, men også fravær av husdyr og konsekvensene av dette vil føre med seg en dårligere naturopplevelse (Skuland og Skogen 2014).

Eksempler på dette kan være forvitrende husdyrrelatert kulturlandskap, tap av husdyrrelatert biomangfold, gjengroing, og konfliktdempende rovdryrgjerder i naturen som nok for mange turister vil oppleves som visuell forsøpling til hinder for deres ferdsel. En del turister er også overbevist om at en reduksjon og avvikling av beitenæring vil resultere i at bygdesamfunn

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

fraflyttes. Hvis dette blir tilfellet vil turistene ende opp med et dårligere utvalg av varer og tjenester som er mindre tilgjengelig (Mehmet 2007), (Virke 2014).

Når det gjelder lokalsamfunnet illustrerer figuren kombinasjonen av turisme og landbruk som grunnleggende for et lokalsamfunn. Det finnes selvfølgelig unntak hvor andre industrier erstatter lokalsamfunnets behov for et aktivt landbruk, men i all hovedsak vil dette gjelde for området jeg har tatt for meg. Man kan si beitenæringa spiller en avgjørende rolle for lokalsamfunnet. Dette fordi landbruket her i all hovedsak begrenses til utmarksbeitende husdyr grunnet jordsmonn, areal, terreng, klima og økonomi. Det er derfor avgjørende for lokalsamfunnene at konflikten mellom rovdyr og beitenæring holdes lav, eller at bøndene får økonomi til å iverksette tilfredsstillende tiltak (Skogen 2014).

Sjeldent vil et lokalsamfunn klare seg på bare turisme eller landbruk alene. Skal lokalsamfunn kunne holdes i live, er dette gjensidig forholdet avgjørende for å skape store nok verdier og mange nok arbeidsplasser. Dette vil igjen skape grunnlag for annen verdiskapning også innen turisme som ikke er naturbasert, noe et kunstgalleri kan være et eksempel på. Med levende lokalsamfunn vil turistene nyte godt av en variert tilgang på varer og tjenester. Et lokalsamfunn vil også tilføre turistene opplevelser gjennom lokalkunnskap og tilrettelegging (Mehmet 2007).

3.4 Friluftsliv, en del av den norske tradisjon.

I 2015 var det friluftslivets år. Grunnene til dette er mange, men hele 92 % av den voksne befolkningen deltok i 2011 i en eller annen form for friluftsliv. Den største aktiviteten innenfor friluftsliv var i 2011, fotturer. Likevel er det stadig flere som velger å sykle, når de skal ut på turer i skog og mark. En undersøkelse fra 2001- 2011 viser at det var en økning i prosentandel, både på tur i skog og tur i fjellet. Friluftsliv har vært og kommer til å bli også i framtiden en viktig del av folkehelsen i Norge. Ikke bare i fysiske perspektivet, men også det psykiske og sosiale perspektivet virker til å være positivt, i forhold til opphold i naturen (Dervo, B.K. m.fl. NINA rapport 1073, 2014). I stortingsmeldingen om friluftsliv står det at det skal være en politikk som fører til å bevare friluftslivet, som en viktig del av norsk kulturarv og identitet (St. meld 39, 2000-2001).

4 Problemstilling:

Holdning til rovdyr blant ulike grupper besøkende i Rondane.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

5 Begrepsforklaring:

5.1.1 Turist:

En person som oppholder seg eller reiser i et område i en begrenset periode. Person har oppsøkt området for fornøyelsen skyld og har ikke hjemstedet sitt på denne plassen (Store norske leksikon 2015).

6 Teori

6.1 Reiselivet generelt

Reiseliv er et vidt begrep og omfatter alle reiser utenom hjemstedet, med unntak av reiser eller opphold i forhold til inntekt og arbeid. Det er derfor vanskelig å definere hva reiseliv er helt konkret, siden overgangen mellom reiseliv og det som ikke er reiseliv er så uklar. Man kan si at reiseliv og turisme henger nøye sammen, siden definisjon på en turist er en som oppholder seg eller reiser utenom hjemstedet. Ofte blir disse begrepene bruk om hverandre. Siden reiseliv er definert med et slik vidt begrep, vil det si det samme som at alt fra togreiser til opplevelsesnæring kan være reiseliv. Det er dermed mange forskjellige aktiviteter man kan bedrive når man bedriver reiseliv (Kamfjord 2001).

6.1.1 Reiselivets paradoks.

Definisjon på et paradoks ”*en sannhet uttrykt i tilpasset form, slik at den får et skinn av selvmotsigelse*”(Kamfjord, 2001:129). Reiselivets paradoks handler om at den delen av reiselivet som har minst pengeverdi, er den delen som ofte har mest opplevelsesverdi. Dette handler om at vi har en del frie goder i Norge, som at vi fritt kan ferdes ute i naturen uten å måtte betale for det. Noen av disse frie godene kan være snø, kulturlandskap og sol. En annen del av dette paradokset er attraksjoner som kirker, museum og andre kulturattraksjoner, som ofte er offentlig subsidiert. Disse godene er utviklet for den lokale befolkning, og dermed kan man ikke ta markedspris for attraksjonen. Markedspris blir heller ikke betalt for de goder som tradisjonelt eller kulturelt sees på som fellesgoder. Siden noen attraksjoner sees på som fellesgoder, vil betalingsvilligheten være liten og det vil også føre til at den kommersielle utnyttelsen ikke vil være lønnsomt. Paradokset handler om skille mellom det som kan sees på som felles goder og det som kan sees på som goder, som bør betales for. Hva som er felles gode og hva som må betales for, er ofte opp til hvem som eier eller vedlikeholder det enkelte produkt og hvem som har rett til å benytte disse godene. Man ser at hoteller ofte har sitt

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

inntektsgrunnlag i kurs og konferansetraffikk. Dermed ikke i like stor grad som det skulle tilsi bruker sine krefter på utvikle og bedre gjøre goder, som andre selskap utenfor tilbyr. Det er likevel ingenting i veien for at hotellets gjester benytter seg av disse, når de likevel er på stedet. Dette er reiselivets paradoks. En bedrift benytter seg av tilbudet, mens det er en annen som må betale for dette. Man kan oppheve paradokset ved at den ene bedriften eier alle opplevelsene som tilbys på et sted. Et godt eksempel på dette er Walt Disney World som selger helhetlige produkter og har kontroll over all inn- og utstrømminger innen en og samme bedrift. Dermed kan man sette inn midler akkurat der det trengs for å få en bedre reiselivspakke. Man ser at dette også vokser fram flere steder i Skandinavia ved alpindestinasjoner. Ved en slik løsning blir paradokset opphevet (Kamfjord 2001).

6.2 Naturbasert reiseliv.

For å kunne studere naturbasert reiseliv må man først finne ut hva man legger i begrepet. I Norge har vi ingen klar definisjon på hva som er naturbasert reiseliv. Dette vil si at naturbasert reiseliv i ytterste mening kan betyr alle bedrifter og aktiviteter som har natur som hovedattraksjon. Med andre ord er dette turisme som kan gå fra bading til mer organiserte aktiviteter som hundekjøring. Grunnen til at det er vanskelig å definere en naturbasert turist, er blant annet at det er diffuse skiller mellom en generell turist og en som bedriver naturbasert reiseliv. Med andre ord kan en turist både drive vanlig reiseliv og naturbasert reiseliv på en og sammen reise (Fredman og Tyrväinen 2010).

Den eneste fastsatte definisjon som er satt om naturbasert reiseliv i Skandinavia finner man i Finland. I denne definisjon kan man finne at det er turister som har en eller flere overnattinger utenfor hjemmeplassen. Samt at disse turistene som utfører en aktivitet i naturen, påvirket av dem selv i en ferie (Fredman og Tyrväinen 2010).

Innenfor reiselivssektoren er naturbasert reiseliv den delen som vokser mest. Da med henblikk til at flere og flere etterspør denne former for reiseliv (Fredman og Tyrväinen 2010).

Hvis man ser på Lappland, er turisme generelt den næringen som har flest arbeidsplasser. Sammenlignet med eksempelvis skogbruk som også er en stor næring i disse områdene (Fredman og Tyrväinen 2010).

10-20 % av alle reisevirksomheter i verden anslås å ha noe med natur å gjøre, i form av opplevelser, i følge verdens turistorganisasjon. I Nord - Europa er likevel andelen av den

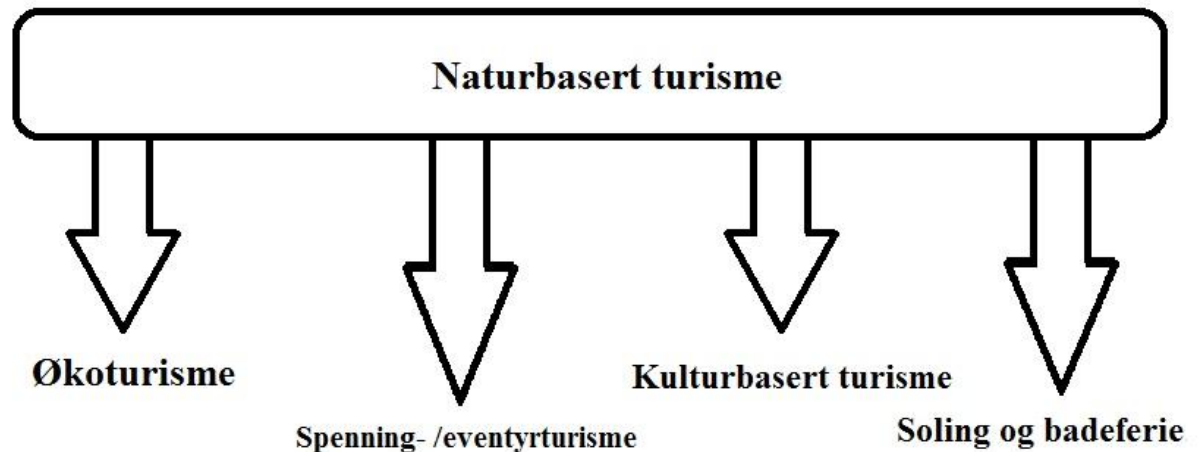
*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

totale turismen som bedriver naturbasert turisme større enn i gjennomsnittet i verden (Fredman og Tyrväinen 2010).

Innenfor naturbasert turismen finner vi i all hovedsak fire forskjellige underkategorier. Disse underkategoriene er mer eller mindre underliggende av naturbasert reiseliv, men kan også ligge på sidelinjen og delvis stå for seg selv. Disse kategoriene er økoturisme, spenning-/eventyrturisme, kulturturisme og soling og badeferie (Mehmetoglu 2007)

Figur 3 Viser hva som kan være underkategorier til naturbasert turisme

6.2.1 Økoturisme

Økoturisme og naturbasert turismen har i mange tilfeller blitt brukt som likeverdige uttrykk. Likevel kan det være naturbasert turisme uten å være økoturisme. Hensikten med økoturisme er å oppsøke et område uten å påvirke området negativt, men heller tilføre vern og positivitet til området. Med andre ord besøker man område for å studere, beundre og nyte den flotte naturen, med plante og dyreliv, uten noen form for tilrettelegging. Det er mange ulike aktiviteter innenfor naturbasert reiseliv som havner innenfor økoturisme. Det er svært mange aktiviteter innenfor naturbasert reiseliv med økoturisme som et segment i dette. Siden det etter økoturismens definisjon kreves et autentisk naturmiljø, kommer ikke dette segmentet utenfor naturbasert turisme noe de tre andre segmentene kan gjøre, dette ved at aktiviteter enten kan foregå innendørs eller i unaturlige omgivelser. Når det skal være sagt finnes det allikevel aktiviteter innenfor naturbasert reiseliv som ikke går under økoturisme. I mange tilfeller hvor naturbasert reiseliv faller utenfor begrepet økoturisme vil være motorisert ferdsel i utmark som en del av opplevelsen (Mehmetoglu 2007).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.2.2 Spenning- /eventyrturisme

Aktiviteter som går under segmentet spenningsreiser- /eventyrturisme har sitt opphav i tradisjonelle former for bruk av naturen. Det som definerer spennings- /eventyrturisme er at kontrollerte aktiviteter som innebærer opplevelsen av å utsette seg selv for fare- /risiko. Ut fra denne definisjonen trenger ikke alle former for spennings- /eventyrturisme involvere naturen. For eksempel kan strikkehopp foregå i naturen hvor en vei er bygget høyt over en elv, men det kan også foregå på en fornøylespark i urbane omgivelser. Selv om mange former for spennings og eventyrturisme havner innenfor naturbasert reiseliv, er det ikke alle slike aktiviteter som medfører bærekraftig bruk- /påvirkning av naturen. Et eksempel på dette er safariturer på snøscooter som forstyrrer viltlevende arter, andre turister og den visuelle opplevelsen av uberørt natur (Mehmetoglu 2007).

6.2.3 Kulturbasert turisme

Definisjonen av kulturbasert turisme er at kulturen utgjør en faktor som medfører at turister kommer reisende til destinasjonen. Kulturbasert turisme trenger derfor ikke nødvendigvis å ha noe med naturen å gjøre. Et galleri med moderne kunst i urbane omgivelser kan være et eksempel på dette. Når kulturbasert reiseliv derimot faller innenfor naturbasert turisme, vil turisten ofte være interessert i å få kontakt med lokalbefolkningen eller lære om destinasjonens historie (Mehmetoglu 2007).

6.2.4 Sol og badeferie.

Det finnes flere former for sol og badeferier, men naturen er i de aller fleste tilfeller det som ligger til grunn. Soling på en sandstrand eller en aktivitet som dykking ved et korallrev er eksempler på dette. Sol og badeferie som ikke er naturbasert reiseliv, vil antakelig begrense seg til innendørs badeanlegg eller solarium. Likevel vil det i noen tilfeller havne innenfor det naturbaserte reiselivet hvor boblebad eller svømmebasseng er helt eller delvis utendørs i den hensikt å tiltrekke seg turister ved å tilby delvis naturlige omgivelser og kvaliteter (Mehmetoglu 2007).

6.2.5 Geoturisme

Geoturisme tar utgangspunkt i det lokale, turister som driver med geoturisme ivaretar forsterker og fremhever stedets egenart. Denne egenarten kan dreie seg om alt fra kulturarv, estetikk, kultur og miljø. Hensikten er at reisen skal komme lokalsamfunnet til gode. Dermed er det grunn til å anta at geoturisme i enkelte tilfeller har en sammenheng med både naturbasert reiseliv og økoturisme. Likevel ser man at geoturisme ofte har en sterkere grad av

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

historiske og kulturelle innslag enn det man finner i naturbasert - og økoturisme. Geoturismen er en bærekraftig turisme, men legger likevel inn en ny dimensjon i den bærekraftige turismen, ved å legge på å skape en geografisk karakter ved å fokusere på og fremheve steds unike sammensetning samt ulikheter fra andre steder. Dette skaper noe som både kommer turistene og lokalbefolkningen til gode. Norge var et av de første land som undertegnet avtalen om geoturisme-charteret. Dermed ble Norge sammen med Honduras et av de første landene som innførte og utviklet denne former for turisme. Grunn til denne avtalen står geoturisme ofte opp som et selvstendig begrep ved siden av naturbasert turisme (Mehmetoglu 2007)

6.2.6 Bytting og kombinasjoner med forskjellige roller som turist innenfor og utenfor naturbasert turisme

De forskjellige formene for naturbasert turisme vil i de aller fleste tilfeller sjeldent inneholde kun et segment, og ferierende vil ofte bytte og blande sine roller som turist. For å illustrere dette, kan en ferietur for en gruppe turister starte med et besøk i Munch museet (masseturisme/kulturturisme), for så å være med på rafting i Sjøa (spenning- /eventyrsturisme), moskussafari på Dovrefjell (økoturisme), kjøre Trollstigen (naturbasert /geoturisme), være med sightseeing båt i Geirangerfjorden (naturbasert / kulturbasert/geoturisme) osv... I løpet av en slik ferietur vil de ferierende ha byttet og blandet mange roller både innenfor og utenfor det å være en naturbasert turist (Mehmetoglu 2007).

6.2.7 Bærekraftig turisme.

En bærekraftig turisme er en turisme som ivaretar dagens turistenes behov, men samtidig tar hensyn til fremtidens turistenes behov. Dermed er det lett å tenke at økoturismen og mange av de forskjellige turistformer inne naturbasert turismen er bærekraftig turisme. Dette er en påstand med modifikasjoner, da man må se på den enkelte turistformen for å se om det er bærekraftig turisme eller ikke. Det er heller ingen direkte sammenheng mellom bærekraftig utvikling og bærekraftig turisme, selv om man kan se at bærekraftig turismen i en viss grad har utspring fra bærekraftig utvikling. Grunnen til at noen hevder at disse to ikke henger sammen, er at de ikke har utgangspunkt i samme mål. Dermed må de sees på som to ulike deler. Bærekraftig turismen fokuserer kun på turisme, mens bærekraftig utvikling fokuserer på helheten med både helse og økonomi involvert i begrepet (Mehmetoglu 2007).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.3 Landskapets rolle i reiselivet

I 2009 ble Norge kåret til verdens vakrest og vel bevarte landskap av National Geographic Travel. Dette gjelder i særlig grad fjordlandskapene, men det påpekes også at kulturlandskapet hadde en viktig rolle innen reiseliv. Som tidligere skrevet liker turistene det varierte landskapet, dette innebærer at det er landbruks områder, ispedd med litt skog og villere natur. Turistene liker dårlig et monotont landskap, enten det er i form av kulturlandskap eller i form av for mye skog (Vinga og Flø 2012). Norge er et variert land der man kan oppleve både kulturlandskap, vilt fjellandskap og fjorder på en og samme reise. Dette fører til at vi i Norge har et unikt landskap, som blir mer særpreget enn andre land som Chile, Alaska og New Zealand. Hvis landbruket blir borte, vil Norge gror igjen og landet vil miste sin identitet. Da vil kanskje som tidligere nemt, turistene velge å bruke tiden sin i andre land, som er billigere å reise til enn Norge. Dette viser at landskapet spiller en viktig rolle i forhold til reiseliv, enten dette dreier seg om naturbasert reiseliv, opplevelsesnæring eller annen form for reiseliv (Bryn og Flø 2011).

6.4 Turistens sikkerhet og trygghet.

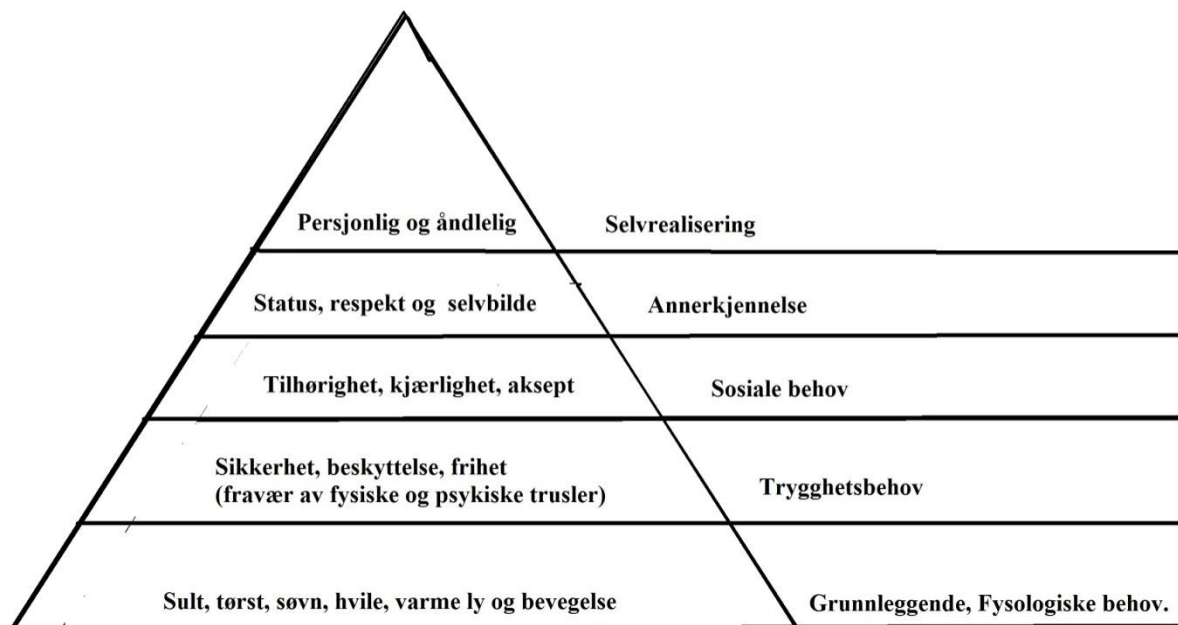
Noen mennesker vil synes at det er en stor naturopplevelse å møte et av de store rovdyrene, mens andre vil synes at det er skummelt å møte disse dyrene. Denne frykten er i særlig grad forbundet med barn, da barn sees på som mer sårbare enn voksne. Likevel er det noen som vil føle seg utrygge i områder med ulv og bjørn. Dette kan føre til at de ikke har lyst til å bevege seg i utmarken, grunnet redsel for å bli drept eller skadet av et av de store rovdyrene. Forskning har vist at det i mange tilfeller ikke bare dreier seg om den økonomiske tapet, men også om bevaring av de verdiene og den tryggheten, som noen føler de blir frarøvet ved nærværet av store rovdyr (Direktoratet for naturforvaltning 2008), (Skuland og Skogen 2014).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.4.1 Maslows behovspyramide

MASLOWS BEHOVSPYRAMIDE

Figur 4 Viser Maslows behovspyramide

Maslows behovspyramide er av den meste kjente behovsteorien, laget av russeren Maslows i 1943. Maslows mente at behov kunne deles opp og settes sammen i en pyramide form. Hensikten med pyramiden er å kunne finne ut hvilke behov som styrer vår adferd og motivasjon. Maslows behovspyramide leses fra nederst nivå og opp til toppen. Der han hevdet at man måtte ha dekket det ene behovet før man tok til på det neste. Likevel kan man i mange tilfeller faktisk dekke flere behov, men dette forutsetter også at behovene i underliggende kategori blir dekket samtidig. Pyramiden er delt opp i 5 trinn, fysiologiske behov, trygghetsbehov, sosiale behov, anerkjennelse og selvrealisering. Maslows mente at man grovt kunne dele pyramiden i to, de tre nederste delen kan man kalle mangelbehov. Det vil si at uten disse vil et menneske føle at det mangler noe. Man kan også forklare det ved at likevekten er forstyrret, dermed vil disse tre nivå, føre til at man har en indre drivkraft for å kunne oppfylle disse manglene eller behovene. De to øverst kalte Maslows for vekstbehov. Han mente også at disse to delene av pyramiden står i motsetning til hverandre (Kamfjord 2001).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.4.1.1 Fysiologiske behov

Dette er behov som er helt grunnleggende. Under dette behovet finner vi blant annet, søvn, hvile, varme, ly, bevegelse, sult og tørst (Kamfjord 2001).

6.4.1.2 Trygghetsbehov

Trygghetsbehovet går på et behov for å føle seg trygg. Dette forutsetter at du her fått tilfredsstilt det fysiologiske behovet. Trygghetsbehov kan blant annet være sikkerhet, beskyttelse og frihet, men også fravær av fysiske og psykiske truende faktorer (Kamfjord 2001).

6.4.1.3 Sosiale behov

Sosiale behov går ut på en følelse av å føle seg akseptert blant de nære og de som ikke er så nære. Dette forutsetter at man har det man trenger fra de to forutgående behov. Innenfor de sosiale behovene finner man behov som felleskap, kjærlighet og vennskap (Kamfjord 2001).

Som tidligere skrevet er det tre først nivåene det man kan kalle mangelbehov. Noe som vil si at de fleste mennesker strever etter å få oppfylt disse behovene for å eksistere. Mangler man vann tenker man bare på at man er tørst. Man vil alltid søke trygghet og siden mennesker er et sosialt dyr, vil vi søke det sosiale i mer eller mindre grad (Kamfjord 2001).

6.4.1.4 Anerkjennelse

Behovet for anerkjennelse forutsetter at alle mangelbehovene er tilfredsstilt til det fulle. Innenfor dette nivået finner man blant annet, status, verdighet, selvtillit og respekt for seg selv og andre (Kamfjord 2001).

6.4.1.5 Selvrealisering

Behovet om selvrealisering forutsetter at alle de forutgående behovene er dekket. Mennesker som kommer opp på dette nivået har behov for å utvikle seg selv som menneske. Virkeliggjøre sine mål, drømmer og følelsen av at det er et høydepunkt (Kamfjord 2001).

6.5 Rovdyra sin plass i naturen.

Selv om det er stor debatt om hvor mange rovdyr vi skal ha i naturen, er det en viss enighet om at vi må ha noe rovdyr for at naturen skal fungerer som økosystem. Norge har underskrevet ulike avtaler som forplikter oss til å ta vare på disse dyrene, med en levedyktig bestand (St.mel.15 2003-2004). Stortinget har også vedtatt et rovviltforlik i 2011. I dette forliket ble man tverrpolitisk enig om bestandsmål for de fire store rovdyrene her i Norge. I dag er

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

bestandsmålet på 13 ynglinger av bjørn, 3 ynglinger av ulv, 65 ynglinger av gaupe, 39 ynglinger av jerv og 850-1200 hekkende par av kongeørn. Ynglingen av ulv skal foregå innenfor forvaltningssonen til ulv (Rovviltportalen 2015).

6.5.1 Bjørn

Bjørnen tilhører bjørnefamilien. Den har en vekt på 100-350 kilo, der hannen er tyngre en binne. Lengden på en voksen hannbjørn kan bli 2,8 meter med en mankehøyde på opptil 1.5 meter. Binna er vesentlig mindre. Halen kan varieres fra 5-15 cm. Bjørnen vi har i Norge er brun, men fargen kan varieres fra helt til mørkebrun til helt lysebrun. Fargen er som regel ganske lik over hele bjørnen, men ungen kan være mer gråaktige med en lys krage. Bjørnen er en sålegjenger, noe som vil si at den går på hele fotsålen. Han kan ikke trekke klørne inn i labben og derfor er disse tidlige i fotavtrykk av bjørn. Den er kraftig muskuløs bygget med en pukkel på nakken. Den ligner ikke noe annet dyr som man finner i norsk fauna. Dermed er bjørnen lett gjenkjennelig. Bjørnen er også det eneste av de store rovdyrene som kan reise seg på to bein. Territorium til en binne med unge er som regel mellom 100-150 km², mens en binne uten unger kan ha et territorium på 200-300km². Hannen har et territorium på 800-1000 km². Bjørnen blir som regel kjønnsmoden i 4-6 års alder. Bjørnen går i vinterdvale om vinteren der ungene også fødes. Denne dvalen kan variere fra at den lar seg snø ned, til en jordhule med gangsystemer i bakken. Ungene fødes i januar-februar, og er på størrelse med en rotte ved fødsel. Bjørnen kan få opptil 4 unger. Bjørnen lever av bær, urter og kjøtt, noe som vil si at den er altetende. Bjørnen liker å oppholde seg i kupert terreng der det er frodig urte ller. Og liker seg best i furuskogen, men kan også påtreffes i bjørkelier og på myrer i høyereliggende strøk. Bjørnen har god luktesans og kan lukte mat i dyp snø. I Norge finnes bjørn i grensetrakten til Sverige, fra Hedmark til Pasvik i Finnmark (Sandegren og Swenson 1997), (Frøstup og Fensli 2002), (Hjeljord 2008), (Store norske leksikon, bjørn 2014).

6.5.2 Ulv

Ulven tilhører hundefamilien. Hann ulven kan veie opp i mot 50 kg, mens tipsa ikke veier mer en 40 kg. Legden er fra 1,40-2,00 meter med en hale på ca. 50 cm. Den har en mankehøyde på 60-85 cm. Ulven skifter delvis farge fra vinter til sommer. Om vinteren er den grå til grågul, mens om sommer er den mer rødbrun til grågul. Ulven er en tågjenger, og opptrer som oftest i flokk. Flokken kan variere, men det er alt fra 5 til 10 dyr i en flokk. Denne flokken styres av én alfa par (en han og en tise), som i er de eneste i flokken som føder unger. Hver flokk er

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

revirhevdene og hevder sitt territorium. Ulver som ikke tilhører flokken blir jaget eller i verste fall drept. Størrelsen på territoriet er ca 500 til 2000 km². Alle dyrene i denne flokken er i slekt. Når det gjelder hi er dette et utgravd hull i bakken eller en grotte. Inngangen til dette kan være så stor at en voksen mann kan kripe inn i det, det kan være så dypt som 8 meter. Det er stort sett alfhunnen som befinner seg i hiet sammen med ungene. Resten av flokken henter da mat til henne og barna. Av bygging er ulven høyreist og ligner mye på en stor hund. Den blir kjønnsmoden etter 2-3 års alderen og har en normal fosterutvikling. Ulven føder valpene i april til juni ettersom når den er paret. Den føder opptil 9 valper per kull og har kun et kull per år. Ulven lever stor sett av hjortedyr, men kan også ta både husdyr, rev, gaupe og hare. Ved dårlig mattilgangen kan den gå på åtsler, samt spise fugler og smågnagere. Ulven lever stor sett i skogen, men kan også påtreffes i høyreliggende strøk ved lete etter nye territorier. Ulven har en meget god luktesans og hørsel. Når den føler seg truet vil den bruke terrenget til og gjemme seg. Den er slu og kan ha deg under kontroll. I Norge finnes ulver i grensetraktene til Sverige, fra Østfold til Hedmark, men kan også finnes i de nordlige områdene mot Russland og Finland (Person og Sand 1998) (Frøstup og Fennli 2002), (Hjeljord, 2008), (Rovdata, ulv 2016).

6.5.3 Gaupe

Gaupa tilhører kattfamilien. Gaupa veier rundt 20 kilo der hannen er litt større enn hunnen. Lengden på en voksen gaupe er fra 70-120 cm, og den har en hale på 15-25 cm. Mankehøyden er 60-75 cm. Gaupa kan ha en varierende farge, men den har vanligvis mørke flekker på en lysebrun bunn. Halen er kort og er svart på tuppen, ørene har svarte dusker, den har også skinnskjegg. Gaupa har loddrette pupiller, som ligger bønner i formen. Dette er i likhet med andre kattedyr. Gaupa er en typisk tågjenger, noe som vil si at den ikke viser tommel kloa i sporet. Tilgangen på mat er det som i stor grad bestemmer størrelsen på gaupas territorium. Dette kan variere fra hannen på 900- 4000 km² til hunnen på 600 - 2000 km². Gaupas hi er godt skjult og ligger ofte i stein-uler eller steinkløyter. Det vil si at det er vanskelig tilgjengelig for mennesker. Gaupa blir kjønnsmoden etter omtrent 2 år og forlater da morens territorium. Gaupa har normal fosterutvikling, ungene blir født i mai – juni. Det fødes da normalt 2 - 3, men opptil 7 unger kan også forkomme. Gaupa lever mye på hare og rådyr, men den spiser også sau, geit og skogsfugl i sin diett. Noe rev og smågnager kan også forkomme. Gaupa er et skogsdyr som liker seg beste i ulendt terreng, men kan også påtreffes i kulturlandskapet. Gaupa har en veldig god hørsel og har et skapt syn både på natt og dag. Gaupa er smart og bruker ofte å gå i sine egne spor, men også andre gaupers spor. Dette er for

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

å skjule antallet. Den kan også gå tilbake i sine egne spor. Gaupa ligger ofte på et høyt sted der den har oversikt, og bruker terrenget når den forflytter seg. I Norge finnes gaupe i hele landet med unntak av Finnmark og store deler av Vestlandet. Samt kystnære strøk og øyer i Nord - Norge (Kvam 1997), (Frøstup og Fensli 2002), (Andersen m f. 2002) (Hjeljord, 2008), (Rovdata, Gaupe 2016), (Store norske leksikon, Gaupe 2016), (Artsdatabanken, Gaupe 2016).

6.5.4 Jerv

Jerven er det eneste store rovdyret som dokumentert etablert i Rondane nasjonalpark. Dette dyret skal jeg komme tilbake til under kapitlet rovdyr i Rondane.

6.5.5 Kongeørn

Kongeørn er en fugl i haukfamilien. En voksen ørn kan være opptil 6666 gram. Hunnen er større enn hannen. Den har et vingespenn på 190 - 225 cm. Lengden på en ørn er 80-90 cm. De unge ørnene er mørkebrune med hvite flekker under vingen og på stjerten. De voksne er mer brunaktige med gulbrun nakke og isse. De voksne fuglene har ingen hvite partier. Det mest karakteristiske kjennetegnet på en kongeørn er at den har en lang stjert som er rett i bakkant og vingene ligger slik at de danner en V form når den seiler. Dette er i motsetning til havørn som seiler med vingene rett ut fra kroppen, stjerten er kortere og tilspisset.

Kongeørnen har skarpe klør som er gulaktig, bakkloa presset inn i byttet slik at det blir drept. den har en løfteevne på 1-2 kilo, men hunnen kan løfte opptil 3-4 kilo. Kongeørna opptrer i faste par og hevder territorium. Dette territorium blir patruljert for inntrengere og man ser ofte ørnene patruljer på grensen av sitt territorium. Størrelsen på territoriet er på ca 100 km², men størrelsen kan varieres etter tettheten på byttedyr og antall hekkende par i området. Reiret plasseres utilgjengelig for de fleste dyr og mennesker. Det er som oftest opp i en berghylle eller øverst i et høyt tre. Det er et ganske stort reir og kan være opptil 2 meter i diameter.

Kongeørnene blir kjønnsmoden ved 4 års alder. Kongeørna legger egg i slutten av mars, begynnelsen av april. Det legges som regel to skittenhvite egg, men som regel overlever bare en av ungene. Den lever av smågnager, rype, skogsfugl og hare. Men kan også ta lam og rev. Kongeørna lever stort sett der man kan finne bratte bergsprekker eller store trær, men territorium kan også ha et innsalg av høyfjell i seg. Kongeørna har et utmerket syn og kan se smågnagere fra høyt opp i luften. Den er ikke særlig sky og er den letteste å se, men da som oftest langt oppe i luften. I Norge finnes kongeørna over hele innlands Norge, man kan også

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

finne sporadisk i kystnære strøk (Frøstup og Fensli 2002), (Hjeljord 2008), (Rovdata, Fakta om Kongeørn 2016), (Store norsk leksikon, Kongeørn 2016).

6.5.6 Spor og tegn

Når det gjelder spor tegn har de forskjellige dyrene forskjellige spor tegn. Er det bjørn i et område kan man ofte finne trær og stubber som er revet i stykker på jakt etter mat. Også maurtuer og vepsebol kan ha fått gjennomgå i kampen etter mat. Bjørnen går ofte over små trær så man kan finne at disse er avbrekket. Man finner ofte også kloremarker etter bjørn på trær. Leter man i nærheten av byttedyr eller gode bær plasser, kan man finne at bjørnen har et leie under en skjortegran. Dette leie er foret med bar og mose. Man kan også finne andre former for leie. Har det vært en bjørn i nærheten, er sjansen stor for at man kan finne både hår og ekskrementer etter bjørnen. Når det gjelder fotspor setter bjørnen relativt store spor. De har en lengde på framføttene på 10-16 cm og en bredde på 11-17 cm, på bak labbene har en lengde på 12-26 cm, mens bredden er på 11-17 cm. Skrittlegden er på 90-140 cm. Bjørnen er som tidligere nemt en sålegjenger, noe som vil si at den setter ned hele labben i bakken. Dermed vises alle de fem tærne i fotavtrykket, også klørne kan være synlige i poteavtrykket hos en bjørn. Sporene kan i snø forveksles med et forstørret jervespor.

Ulven ligner en stor hund og det gjør den også i spor tegn, likevel kan man se at ulven har ett mer retningsbestemt sporrekke enn en hund. Ulven forflytter seg som oftest i trav. Flokken går ofte i samme sporrekke. Alfaparet marker revirene sine med tiss som ofte er plassert høyt, samt at det er gravd i nærheten av markeringsstedet. Ellers er det ikke mange spor tegn man kan finne etter ulven. Man kan likevel finne ekskrementer og er man heldig kan man finne hår, men dette er sært sjelden siden man ikke kan si det for sikkert om det er en ulv eller en stor hund. Poteavtrykket ligner som tidligere skrevet, en stor hund. Ulven er en tågjenger og i avtrykket kan man se fire tå-puter. Framfoten har en lengde på 9-12 cm og en bredde på 9-11 cm, på bakfoten er legden på 8- 11 cm, mens bredden er på 7- 9 cm. Skrittlegden på fullvoksen ulv kan være 120- 160 cm, men kan komme opp i 2 meter.

Gaupa er ofte å finne i vanskelig terreng, hun kan ligge på en høyde med god utsikt over terrenget. Ofte er dette en åsrygg eller et høydedrag. Den beveger seg ofte i skrittgang, men kan også forflytte seg i trav. Den beveger seg smidig i terrenget og man kan se at den kan ha forsert høye skrenter, balansert på trestammer eller klatret i trær. Gaupa graver ofte ned byttedyret og trækker på toppen. Dette er ofte et tegn på at den kommer tilbake for å spise mer senere. Når det gjelder poteavtrykkene er ganske rundt i formen og ligner de på veldig store

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

kattespor. Fram poten er 6-11 cm lang og 5,5-13 cm bred, på bak poten er den 5,5 – 10cm lang og 6-12 cm bred. Skrittlegde på en gaupe er 100-150 cm. Det er som regel ikke avtrykk av klør i spor av gaupe, unntakene kan være i bratte fjellier eller i dyp snø. Som tidligere nemt går gaupa ofte i sine egne eller andre dyrs spor og det kan derfor være vanskelig å anslå hvor mange gauper det befinner seg i området.

Jerven kan ligne en liten bjørn, også i poteavtrykk. Likevel befinner jerven seg i høyereliggende strøk, mens bjørnen er mer i furuskogen. Spor tegn etter jerv er som oftest leier som man kan finne i kanten av snøfonner eller i ur. Inne i disse leiene kan man finne beinrester av byttedyr som er knust samt ekskrementer av jerv. Siden jerven delvis er en sålegjenger vil man se fotavtrykk av hele labben i sporene. Som tidligere skrevet kan jerveavtrykk og bjørneavtrykk i enkelte tilfeller forveksles, men dette forekommer sjeldent. Grevelig er også et dyr som kan forveksles med jerv, men grevlingen har en mer spiss form på avtrykket enn en jerv. Dessuten har grevlingen lengre klør enn jerven. Man ser som regel alle 5 putene synlige, det samme er klørne på jerven, likevel kan man i enkelte tilfeller bare se avtrykk av de 4 føreste tærne på hard underlag. Fram poten er 9-18cm lange og 7-14 cm brede, mens bak poten er 8-12 cm lange og 6-14cm brede. Skrittlengden er på 15-60 cm. Jervens bevegelsesmønster gjør at man ofte bare ser tre og tre spor på skrå etter hverandre.

Kongeørnen er en fugl og kan ofte sees i luftflukt. Kjentetegnet på denne er at den i motsetning til havørnene har en rett stjert og er V formet vingeforماسjon under seiling. På bakken kan man finne gulpeboller og i nærheten av kadaver kan man også finne steiner som er hvite av ørne - skitt (Landa 1999), (Hyldmo 2004).

6.5.7 De fire store pluss kongeørn.

Siden disse rovdyrene har svært gode sanser og har gode egenskaper til å bruke terrenget til gjemme seg, er det svært få som får se disse dyrene ute i den ville naturen. Likevel kan unge individer av bjørn og ulv sees i skogen nært bebyggelsen i visse tilfeller. Likevel vil ikke disse individene være der over en lengre periode. Selv om gaupen jakter i kulturlandskapet skjer dette stort sett på nattetid. Gaupa er nattaktiv og har som tidligere skrevet, et meget godt nattsyn. Jerven liker seg best på fjellet og i steinurer der den kan gjemme seg. De skarpe sansene, evnen til å gjemme seg og dyrenes utforming gjør det også vanskelig å få se dem. Det er grunn til å anta at alle de fire store rovdyrene samt kongeørn har sett deg lenge før du i hele tatt har oppdaget at de er i området. De har full kontroll (Landa 1999).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

6.6 Mulighet for opplevelser.

I følge min undersøkelse finner jeg ingen som driver med rovdyrsturisme i Norge per i dag. Siden rovdyra har skarpe sanser og går i et med naturen vil dette også bli vanskelig. Den eneste formen for rovdyrsturisme man kan drive i Norge må bli turisme på spor og tegn. Vil man oppleve rovdyrene på næret hold, er det beste og dra til forskjellige naturparker eller dyreparker. I Norge finnes det en rekke slike parker som har både ulv, gaupe, jerv og bjørn. De mest kjente av disse er nok Langedrag, som ligger mellom Hallingdal og Nesbyen, og Namsskogan Familiepark, som ligger i Namsskogan kommune i Nord-Trøndelag. På Langedrag kan du oppleve å få gå inn i innhegningen til ulv og gaupe (Langedrag 2015). Namsskogan Familiepark tilbyr blant annet å overnatte i lavvoer, som ligger like ved, der det er både jerv og bjørn (Visitnamdalen 2015).

6.7 Rovdyrkonfliktens påvirkning

Det ser ut til at rovdyrkonfliktens motsetningsforhold innehar en mer allmenn motsetning. Denne motsetningen trenger ikke nødvendigvis ha noe med rovdyr å gjøre. Rovdyrvern kan for mange som bor i distriktene føles som et overgrep mot utkantstrøkene. Ikke bare strever utkantstrøkene med utflytting som en konsekvens av nedgangen i sysselsetting i blant annet primærnæringer som jord og skogbruk. Denne fraflyttingen fører også til at det blir en redusert service nivå.

Det er også innført en ny tankegang når det gjelder vern av naturen. Naturen skal i større grad enn før vernes mot menneskelige inngrep. Dermed mister bygdene noe av ressursgrunnlaget som har opprettholdt bosettingen. Det sies at det er gått for lokale forvaltningen til den mer urbane forvaltningen av naturressursene. Noe som trolig har medført at noen har en mening om at rovdyrene er en del av naturen og bør slippes til. Dette gjør dem et mer meningsfylt og sammensatt bilde av naturen. Likevel er også bygde-Norge delt i synet på rovdyr. Dette kan man særlig se hos de unge som ikke har sammen tilknytting til primærnæringen og utnyttelsen av utmarksressursene som tidligere generasjoner.

Hvordan landskapet forstås eller tolkes ser ut til å ha en innvirkning på hvordan folk ser på rovdyr. Vi har en tendens til å dele inn i soner, og har en bestemt oppfatning av hvilke dyr som skal leve i de forskjellige sonene. Forståelsen av landskapet er forskjellig fra menneske til menneske. Grunnen til dette er trolig at landskapet er under stadig bearbeidelse.

Oppfattelsen kan i store trekk deles inn i to, materialet og symbolsk. Likevel har begge

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

formene en form for å tilegne seg landskapet på, med andre ord å nyttiggjøre seg landskapet ved å gjøre det til sitt landskap. En stadig voksende urbanitet har ført til at ressursutnyttelsen i landskapet sees på som skadelig. Menneskelig påvirkning blir derfor for enkelte noe negativt. Men verdsetter upåvirket natur høyere enn den naturen som er påvirket (Skuland og Skogen 2014).

6.7.1 Brukslandskapet

I et brukslandskap er det drevet skjøtsel og beite, men også jegere er med i denne kategorien. Dette for at alle har en tradisjonell utnyttelse av landskapet med en kulturell forståelse. I denne måten å forstå landskapet på, ligger det å ta i bruk landskapet. For denne gruppen gir det å utnytte naturressursene det som gir mening med landskapet. Mange bruker også ordet kulturlandskap om brukslandskapet. Dette landskapet er preget av bruk gjennom generasjoner og noen vil hevde at dette landskapet står for fall og er truet. Kulturlandskapet er et landskap som er preget av bruk gjennom generasjoner. Det er også sterke følelser som er involvert i kulturlandskapet. Forsvinningene av dette landskapet kommer til syne ved at det gror igjen. Det hevdes av enkelte at denne gjengroingen tildels av at det er mindre utnyttelse av utmarksbeite. Noen jeger vil hevde at de har tatt over rollen til de store rovdyrene i naturen og vi må forvalte naturen og ikke overlate den til seg selv. Synet på brukslandskapet er tydelig koblet opp mot hvilke bruk/utnyttelse den enkelte har i landskapet. I brukslandskapet har menneske en rettmessig plass i naturen. Utnyttelsen blir ofte sett på som et bytteforhold. Noen hevder at gjengroing ikke er en form for tilbakeføring til villmark, men heller forfall, rot og kaos (Skuland og Skogen 2014).

6.7.2 Det autentiske landskapet.

I denne formen for landskap besøker mennesker landskapet. Landskapet er noe vi besøker i fritiden og som ikke er en del av hverdagslivet. Naturen i det autentiske landskapet skal være mest mulig urørt av menneskelig påvirkning. Dette er et landskap som man til daglig ikke omgir seg med.

Man går tur i dette landskapet, og har et forhold til landskapet, som noe man beskuer fra et utenforstående perspektiv. I all hovedsak bruker man naturen til rekursjon, avslapping og av helsemessig gevinst. Turene står da i dyp kontrast til det moderne samfunnet, der man har et krav om materielle goder. Ofte bringer man tilbake bånd fra tidligere historie og minner fra barndommen. Når man ser på det autentiske landskapet er dette et landskap som er minst mulig påvirket av mennesker. I synet på det autentiske landskapet er det naturen noe som er

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

utenfor menneskes kontroll og noe som er opprinnelig. Naturen sees på som et sted der man kan få være i fred. Siden denne formen å betrakte landskapet på, er et øde og uberørt landskap, vil bruk og utnyttelse av landskapet sees på som feil. Siden man i dette landskapets forståelse ser på landskapet som uberørt. Likevel kan man se en tendens til at den bruken som sees på som opprinnelig, sånn som beitedyr på beite vil en viss grad aksepteres. Turister vil gjerne hilse på dyrene. Likevel er det ku og geit som sees på som mer opprinnelig enn eksempelvis sau. Jegere som er lokale blir gjerne sett på som mer tradisjonelle og opprinnelige enn de som er hobbyjegere. Noen av de som ser på det autentiske landskapet synes at det er spennende å vite at det er rovdyr i området. Det er en viss glede i å vite at det er rovdyr i området, likevel ønsker de bare å betrakte det på avstand. En del folk uttrykker også at de ikke ville se rovdyrene, men det å vite at de finnes i naturen gav dem en egen ro og en tanke på at dette var noe som var mer opprinnelig enn et landskap uten rovdyr.

Uti fra dette kan man si at de som har et autentisk syn på landskapet liker å se husdyr på beite, som i sin tur også gå inni brukslandskapet. Brukslandskapet er i stor grad basert på bruk og utnyttelse av naturressursene, enn det autentiske landskapet som er positive der vi er på besøk i naturen. Disse to perspektivene kommer i konflikt med hverandre på det viset at man har ulike syn på hvilke måter som er den rette å se naturen på. Autentisk landskap der landskapet som mer eller mindre klare seg selv, uten menneskelig påvirkning eller brukslandskapet med den menneskelige påvirkningen, som et syn på hvordan naturen skal forvaltes. I disse to måtene å se landskapet på kan man også finne en forskjell i hvordan man ser på rovdyr. I det autentiske landskapet blir rovdyrene sett på som opprinnelige og en del av det landskapet man beveger seg i, men siden brukslandskap sees rovdyr på som mer overflødig, ut fra et syn om at menneskene i stor grad har tatt over den delen av forvaltningen som rovdyrene utfører. Dermed blir rovdyrene mer overflødig i bruksnaturen, men siden den autentiske naturen har rovdyrene en plass som regulerer og forvalter av naturressursene (Skuland og Skogen 2014).

6.8 Den lokale historien.

Hva er spesielt for akkurat dette stedet? Hvorfor skal jeg bruke min ferie på dette stedet? Som jeg tidligere har skrevet er det en lang tradisjon for å bruke utmarken i Norge. Mange av de norske turistene bruker fjellheimen til avslapping og ro. Det er en stadig større del av befolkningen som lever i by, eller ”bynære” områder. Dette har ført til at stadig flere søker avslapning og ro fra det ellers stressende bylivet. Hva vi vil oppsøke er avhengig av flere faktorer, men mange er opptatt av historien rundt den enkelte plass. Hva er unikt for akkurat

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

den plassen? Hver plass har sin sjarm, men det handler om å kunne formidle dette til de tilreisende. Uten et levende bygdesamfunn er det ingen om kan formidle den spennende unike historien til området. Samtidig vil mange turister oppleve noe som de ikke opplever i sin hverdag. Siden stadig flere bor i by, vil det å få oppleve eksempelvis gårds- og seterturisme, sees på som eksklusivt. Det å få klappe og kose med husdyr er noe fåtallet av folk i dag opplever. Det blir også et stadig større fokus på miljøet, noe som vil føre til at mange vil oppleve miljøvennlige opplevelser (Forbord m. fl. 2012).

Det er også et stadig økende behov for å tilby turister aktiv ferie. Aktive ferier er der de kan oppleve noe unikt, som de kan ta med seg å fortelle til venner og kollegaer når de kommer hjem. Noe av det mest populære i områdene rundet Dovrefjell er moskussafari. I denne aktiviteten er turistene med ut på en tur og får se moskus(*Ovibos moschatus*) i levende live, men også elgen(*Alces alces*) er populære særlig blant utenlandske turister. Under disse aktivitetene blir turistene fortalt om dyrene og hvordan de lever og oppfører seg. Turistene vil da føle at de har fått informasjon om noe de ikke vist fra før (Kamfjord 2001), (Visit Norway, Moskus safari), (Norwegian Expedition, Elgsafari).

Det å kunne se og oppleve den lokale tradisjon er for noen en viktig del av en opplevelse og en følelse av å kunne se tilbake på sine røtter. Dette kan være alt fra mattradisjon der man kan se hvordan maten man får på bordet er produsert, til å smake på den tradisjonelle kosten. Her finner man seterturismen som veldig attraktiv. Grunnen til dette er nok mange, noen av dem kan være at du får en nærhet til maten du spiser, tradisjon fra området det kommer fra, eller ved at de tilbringer tid i et landskap som bærer preg av tradisjonsbruk. Samtidig som de gamle setrene ofte er ulikt formet ettersom hvor du befinner deg i Norge. Det er derfor viktig å ta vare på den tradisjonen som finnes i hver del av landet. Hvis landbruket i deler av Norge blir lagt ned, vil vi også miste tradisjon, og den kulturen som mange turister etterspør, og dette området vil bli mindre attraktivt for turister (Bryn og Flø 2011).

Norge er unikt ved at vi har en spred bosetning, noe man ikke finner i mange av de andre nordiske landene. Den spredde bosetningen gir også turistene inntrykk av at vi lever mer eller mindre i ett med naturen. Dette gir et mer spennende landskap, som man for eksempel ikke finner i Finland. Der du kan kjøre lange strekninger med skog, som av noen turister oppleves som monotont og kjedelig (Vinge og Flø 2012).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Turister vil bruke den oppmålte fritiden til å oppleve. Om dette er i form av turisme knyttet til landbruket, friluftsliv eller en mer aktiv og tilrettelagt turisme, er ulik fra turist til turist. Hvilke deler av turismeindustrien som den enkelte etterspør, er ofte tenkt ut på forhånd. Likevel er en rød tråd hos alle at de vil oppleve noe i det området de befinner seg i (Virke 2014). Denne opplevelsen er avhengig av mange forskjellige faktorer, det varierende kulturlandskapet vi kjenner i Norge i dag er ikke blitt slik uten grunn, og vi må ta vare på den kulturen som er forskjellig i de ulike deler av Norge. Dette er blant annet knyttet til tradisjon og byggestiler, og her er landbruket en viktig faktor (Norderhaug 2005). Det er ofte det unike, som turistene etterspør. Hvorfor skulle de ellers oppsøke forskjellige plasser i Norge, hvis alt vi kunne tilby var likt, samme hvor de reiser. Den unike utformingen av Rondane er godt kjent både i Norge og i andre land, samtidig som vi har et helt annet fjellandskap i Jotunheimen. Det tradisjonelle seterlandskapet som vi kan finne mange steder i Valdres, markedsføres strekt for denne regionen (Valdres 2015). Hva hadde Lofoten vært uten den unike fisketradisjonen med rorbuer kombinert med den ville naturen (Lofoten 2015)? Trolig er det turistene etterspør, det unike, som de ikke kan få med seg uten for sitt eget stuevindu. Den lokale tradisjon og den unike historien er det som ofte selger til turistene her i Norge (Virke 2014).

6.9 Flerbruksområder.

Områder som er prioriterte rovdryrområder, er det i dag noe som man kan kalle flerbruksområde. Rovdryrområde er et forvaltningsområde der rovdirene har prioritet, disse områdene er motsatt av beiteprioriterte område, der beitedyrene har prioritert foran andre interesser (Klima- og miljødepartementet 2014).

Vi har i Norge en tradisjon for å bruke våre utmarksressurser fritt ut fra allemannsretten, som sier at alle har rett til å bruke utmarken og dens resurser (Miljødirektoratet 2015). I områder som er prioriterte for rovdyr er det flere interesser inne i bildet. Det som er den mest kjente interessen, er beitenæringen som hvert år lider store tap, i form av tapte dyr på utmarksbeite. Utmarksbeite har i mange generasjoner vært en fin måte å utnytte resurser på i Norge. Der dyrene går på beite hele eller deler av sommeren, og utnytter de beitenæringene som finnes i fjell og skog. Men det finnes også andre interesser i disse områdene. Det er en kjent sak at rovdyr kommer i konflikt med jakt, både i form av at ulven tar jakthunder, som igjen fører til at jegere ikke vil jakte i område med ulv. Men også at det er en minkende bestand av hjortevilt i disse områdene, som gjør sitt til at grunneierne ofte får tap av inntekt. Den tapte inntekten

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

vil også føre med seg at noen må gi opp jaktretten, og verdien på eiendommen vil synke betraktelig (Andersen m. fl. 2003), (Skogen 2014).

I dagens Norge er hjortevilt en viktig del av inntektene for mange grunneiere, lag og noen fjellstyrer, for å ha økonomi til å drive en forsvarlig forvaltning. Ved stor tetthet av store rovdyr, vil deler eller hele inntekten forsvinne. Den tettheten vi har i dag på store rovdyr, vil ikke landet sett under et, være en trussel for de fleste artene av hjortevilt. Men siden de store rovdyrene ofte finnes i store tettheter i noen deler av Norge, vil hjorteviltbestanden i disse delene av landet bli truet. Da her i særlig grad ulv, vil klare å ta ut mere enn det som blir produsert. I enkelte deler av Hedmark har det vært et så stort trykk, på blant annet hjortebeholdningen, at det har blitt gjort et forsøk i 2003 med å gi kompensasjon for tapte jaktinntekter. Mange av interesseinnehaverne takke nei til et slikt prosjekt, men det ble gjennomført i Stor-Elvdal kommune (Andersen m. fl. 2003), (Skogen 2014).

Det er også trolig at med en større bestand av store rovdyr, vil dette få betydning for det jaktbare viltet i området. Det er også trolig at villrein vil merke predasjon trykket, ved en økt bestand av rovvilt (Andersen m. fl. 2003.) Villreinen vi har i Norge er den mest unike villreinstammen i verden. Det antas at vi har 90 % av all villrein også kalt vill tundrarein (*Rangifer tarandus tarandus*) (Villrein.no, Ansvar 2005).

Samtidig som det er økonomiske interesser oppe i dette, er det også et psykisk perspektiv. Saueiere som mister lam blir hardt rammet og det er en del av dem som gir opp grunnet rovvilt. Det er også en viss frykt blant mennesker for disse rovdyra (Andersen m. fl. 2003).

6.10 Naturen, et sted i stadig endring.

I dagens samfunn er det mange forskjellige parametere som påvirker naturen. Det man særlig legger merke til er den menneskelige påvirkning vi har i dag. Det er i dag nesten ikke igjen inngrepsfrie areal i Norge. Definisjon på et inngrepsfritt område, er at det skal være minimum 5 kilometer i luftlinje fra nærmeste store inngrep (Miljødirektoratet 2014). Norge har bare 3 % som er dyrket mark (Regjeringa, jordvern 2016). Men det er også andre parameter som påvirker hvordan naturen vi har rundt oss vil se ut. Naturen selv er i stadig endring, enten det er etter årstider eller ved flom, ras eller lignende fenomener. Naturen vil alltid streve etter å finne den optimale balanse, enten det er med dyr, planter eller landskap. Det landskapet vi kjenner i dag er skapt av påvirkning som kan være mange hundre år gamle. Man kan fortsatt i

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

dag finne deler av landskap som stammer fra istiden (Dahl m. fl. 1997), mens andre deler stammer fra bruk i eldre tid (Norderhaug 2005).

Bosetningen i Norge kom etter siste istid, da folk fulgte villreinen nordover. I dag kan vi se rester av den opprinnelige rein i blant annet Rondane (Kulturbæreren, villrein 2015). Rondane Nasjonalpark ble vernet i 1962 og ligger i fylkene Hedmark og Oppland. Grunnlaget for å verne Rondane Nasjonalpark var å ta vare på et unikt og urørt fjellområde, samt sammen med Dovre og Dovrefjell nasjonalpark ta vare på et stort sammenhengende område for villrein (Brende, regjeringa 2003).

6.11 Rondane nasjonalpark.

I Norge fantes det i alt 2700 verneområder i 2013, av disse er 44 nasjonalparker (37 på fastlandet og 7 på Svalbard). Det vil si at 10 % av Norges areala er vernet via nasjonalparker (Store norske leksikon 2016). Den første nasjonalparken som ble opprette i Norge er Rondane nasjonalpark. Denne ble opprettet i 1962, og har et areal på 580 km² i 2002 (Store norske leksikon 2016). Nasjonalparken ligger i fylkene Hedmark og Oppland, henholdsvis i kommunen Dovre, Sel, Nord - Fron, Folldal og Stor – Elvdal (Daugstad m. fl. 2012). Den strekker seg fra Venabygdsfjellet i sør til Grimsdalen i nord, og ligger mellom de to fjell dalene Østerdalen og Gudbrandsdalen. Nasjonalparkens areal ligger for det meste i den alpine sonen, med noen kantsoner ned til skoggrensen enkelte steder.

Formålet med vernet av nasjonalparken, var å ta vare på et stort sammenhengende område for villrein, i sammen arbeid med Dovre- og Dovrefjell- Sunndalsfjella nasjonalparker. Samt verne av et unikt landskap og naturmiljø som inneholder et unikt dyre og planteliv i tillegg til en rekke kulturminner. Vernet skulle også ta vare på og sikre nåværende og framtidig friluftsliv i områdene. Her med henblikk til fjellturister (Frøstrup og Fensli, 2002), (Daugstad m. fl. 2012).

6.11.1 Dagen restriksjoner i Rondane nasjonalpark.

I vernebestemmelsene for Rondane nasjonalpark kan man finne at det ikke er lov å drive organisert virksomhet i Nasjonalparken, med unntak av turer i regi av turistforeningen eller skole, barnehager eller ideelle lag og foreninger. Dette for og hinder ytterligere ferdsel i nasjonalparken (Lovdata, Rondane Nasjonalpark 2003).

Grimsdalen landskapsvernområde

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Dette landskapsvernområdet ble opprettet 24. oktober i 2003. Dette landskapsvernområdet er en del av verneplan i Rondane. Grimsdalen landskapskapsområde ligger mellom Rondane- og Dovre Nasjonalpark. Denne dalen er en av de lengste seterdalene i Norge. I Grimsdalen finner man et unikt kulturlandskap, der man finner seterbebyggelse med setervoller samt kulturminner og vegetasjon. Siden området ligger mellom Rondane- og Dovre nasjonalpark, som begge er viktige villreinområder, er også dette området viktig for villreinstrekket. Noe som også er hensikten med vernet av Grimsdalen landskapsvernområde. I tillegg til å ta vare på den unike kultur og geologisk landskap samt dyrelivet og plantelivet som man finne i dette området. Likevel kan man se at verneforskriftene i Grimsdalen landskapsvernområde henger nøye sammen med verneforskriftene for villrein i Rondane og Dovre. (Lovdata, Grimsdalen landskapsvernområde 2003), (Rondane – Dovre nasjonalpark styre, *Grimsdalen* 2013)

6.11.2 Dørålen landskapsvernområde

Dette landskapsvernområdet ble opprettet 24. oktober i 2003 og er en del av verneplan for villrein i Rondane nasjonalpark. Hensikten er å ta vare på trekk områdene til villrein i Rondane. Villreinen trekker også i disse områdene, og et vern av området vil føre til en mindre oppstyking av villreinområdene og et mer komplett dyre - og planteliv i randsone til Rondane nasjonalpark (Lovdata, Dørålen landskapsvernområde 2003), (Rondane – Dovre nasjonalpark styre, *Dørålen* 2013).

6.11.3 Fangstgraver

Det finnes en rekke fangstgraver i Rondane nasjonalpark. En av de største ligger i Gravhøa ved Storvatnet som ikke ligger så langt unna Haverdalseter turisthytte. Det finnes også en rekke fangs anlegg ved Dørålseter turisthytte, så det er gode muligheter for å kunne støte på fangs anlegg for villrein i områdene rundt både Dørålseter og Havedalseter (Lauritzen og Ryvareden 2001).

6.11.4 Turismen i fjellområdene

De første naturvitenskapsmenn kom til fjellheimen så sent som i begynnelsen av 1800-tallet. Før den tiden hadde fjellområdene i stor grad vært brukt til fangst, bær høsting og annen resursmessig bruk. Det var engelskmenn som begynte å bruke naturen som rekreasjon, og først etter velstandsøkningen her i Norge fant norske turister ut at vi hadde noen fine fjellområder. Dermed ble fjellet brukt som et rekreasjonsområde for folk som bodde i by og bynære strøk (Lauritzen og Ryvareden 2001), (Daugstad m. fl. 2012). Dette er noe vi kan se også blant dagens turisme. Den norske turistforening ble startet i 1868, grunnen til det var at

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

en gruppe mente det var hensiktsmessig å starte en slik gruppe. Hensikten med dette var å få ut informasjon om det fantastiske landet til alle, samt å skaffe billig kost og losji til medlemmene. Dermed ble DNT stiftet og flere hytter kom etter hvert opp i fjellheimen. I dag er det mange turisthytter, både DNT eide og private som tilbyr gjester kost og losji i utmarken. Alle DNT hytter som ligger i Rondane er eid av DNT- Oslo og omheng, i tillegg til disse finner man en rekke privateide turisthytter. Mange av disse har sitt utspring i gamle setrer som var de første som tok imot fjellturister i Norge. Det å gå fra hytte til hytte er en gammel oppfinnelse da Kong Eysten Magnuson fant det rimelig å bygge "sælehus" på Dovrefjell allerede i begynnelsen på 1100-tallet. Reglene på disse var mye strengere enn de reglene som føres på dagens DNT hytter (Lauritzen og Ryvarden 2001). Den første merking av stier ble gjort med varder, men på grunn av at vardene var vanskelig å finne i terrenget ble dette revurdert og den karakteristiske T-merkinga vi kjenner i dag begynte (Daugstad m. f. 2012). DNT har et stort og omfattende rutenett, i 2002 var det omkring 20 000 kilometer med T-merkede løyper rundt omkring i Norge. Selv om måten DNT merker stiene sine på, er skånsom for naturen har det enkelte steder blitt kritisert for å merke stier. Flytting og nedlegging av stier har blitt gjort blant annet i Rondane nasjonalpark for å beskytte sårbare arter mot ferdsel. Myndigheten vil mer eller mindre prøve å kanalisere ferdsel i enkelt nasjonalparker til enkelt steder for å skjerme sårbare arter. Merking av vinterløyper har i all tid vært et omstridd tema. Da noen mener dette ville ødelegge den skjøre naturen. I Rondane blir det stikket siste helgen før påske og stikken blitt tatt ned igjen andre påskedag. Det er vernebestemmelsen for dette området som gir denne begrensingen (Lauritzen og Ryvarden 2001).

6.11.5 Rovdyr i Rondane.

Det finnes i dag en rekke rovdyr i Rondane, men siden jeg i denne oppgaven tar for meg de store rovdyrene bjørn, ulv, gaupe og jerv i tillegg til kongeørn vil jeg konsentrere meg om disse. I Rondane nasjonalpark er det bare et av disse dyrene som er dokumentert etablert. Dette rovdyret er jerv, som finnes i de nordlige delene av nasjonalparken. Jerven er et sky vesen og ble i gammel tid kalt djevelen. Jerven tilhører mårfamilien og er det største mårdyret vi har i Norge. Jerven veier omtrent 13-20 kilo, er 70- 85 cm lang, med en lang pjuškete hale på ca 30cm. Mankehøyden kan bli 45 cm, noe som vil si at den ikke er stort større enn en grevling. Av utseende er den brun med en karakteristisk lysebrun stripe på hver side ned mot halen. Jerven er en delvis sålegjenger, har store fotblad i forhold til kroppsstørrelsen og har en tykke pels for å tåle det barske været i fjellområdene. Jerven er sterk og noe av grunnen til

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

dette er at den utelukkende er bygd opp av muskler. En tisper har et territorium på under 100 km² mens hannen kan ha et territorium på 900km². Noe som vil si at hannen ofte overlapper flere hunner sitt territorium. Jerven er kjønnsmoden ved 14-15 måneders alder. Den har forsinket fosterutvikling, noe som gjør at antall unger bestemmes av mattilgangen. Likevel føden den vanligvis 2-3 unger i februar-mars inne i hiet. Hoved hiet finner man ofte i store steinhuler, dette hiet har som oftest flere utganger. I hoved hiet finner man ofte at jerven har laget en egen dass, et sted han gjør fra seg. Jerven har en utstrakt bruk av dagleier, som ofte er under store steiner eller snøfonner. Jerven er en åtseleter, men lever ofte av rein, hare og rype, likevel kan sau og rev forekomme i dietten. Jerven er en hamster og samler mat til vinteren om sommeren, noe som fører til at den dreper mer enn den spiser. Jerven er et fjell og høyereliggende skogsdyr og kan finnes begge steder. Siden jerven er kjent for å være så sky, er det liten eller ingen sjanse for å se dette dyret. Den er slu og sky noe som gjør at den trekker seg fort unna. Med sin oppbygging og farge er den også vanskelig å få øye på (Persson og Sand 1998), (Landa 1998), (Frøstup og Fensli, 2002), (Hyldmo 2004).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

7 Metode

Metodene jeg har brukt i min masteroppgave var spørreskjemaer, basert på holdninger til de besøkende i Rondane til rovdyr. For å finne ut dette valgte jeg å legge ut spørreskjemaer på turisthytter, Haverdalseter turisthytte og Nedre Dørålseter turisthytte.

Spørsmålene ble utformet etter det jeg lærte i Samfunnsvitenskapelige metode. Disse spørsmålene var å hente inn data om hva de besøkendes holdninger og deres vurderinger (Johannessen m.fl. 2009).

Jeg valgte spørsmål om hvor redde de var for rovdyr, og om de kunne tenke seg å møte noen av rovdyrene på tur (Fossland Moa m. fl. 2005).

Der jeg spurte etter om fjellturistene om landbruksreelle spørsmål, var det også en tanke om det hadde påvirkning av beitenæringa (Andersen m. fl. 2003).

Rovdyr politikken er basert på om turistene ville ha rovdyr i naturen eller ikke. Dette er en betent konflikt (Andersen m. fl. 2003).

Skjemaene ble lagt ut ca 10. august og samlet inn igjen ca 10. september. Hyttebetjeningen hadde spørreskjemaene framme, godt synlig ved resepsjonen, slik at respondentene kunne svar på undersøkelsen hvis de ville. Disse to turisthyttene var de eneste som sa ja til å ha spørreskjemaene mine.

Haverdalseter er i tillegg til å drive turisthytte også en aktiv seter som drives etter gammel tradisjon. Her kan turistene oppleve tradisjonell seterdrift på nært hold, samtidig som de kan smake på skjørost som blir laget på setra. Vaflene og rømmegrøten som blir servert, er hjemmelagede og basert på rømme fra kyrne på setra. De har også et tilbud om tai - mat bufe på lørdager, gjennom deler av sommer sesongen. Dette må bestilles på forhånd (Haverdalseter turisthytte 2015).

Dørålseter ligger på Østerdal siden av Rondane og brukes ofte av fjellturister som er på tur i Rondane enten det skulle være korte eller lengre turer. Dette er også en turisthytte som har opprinnelse fra en av de 5 setrene i området (Nedre Dørålseter turisthytte 2015).

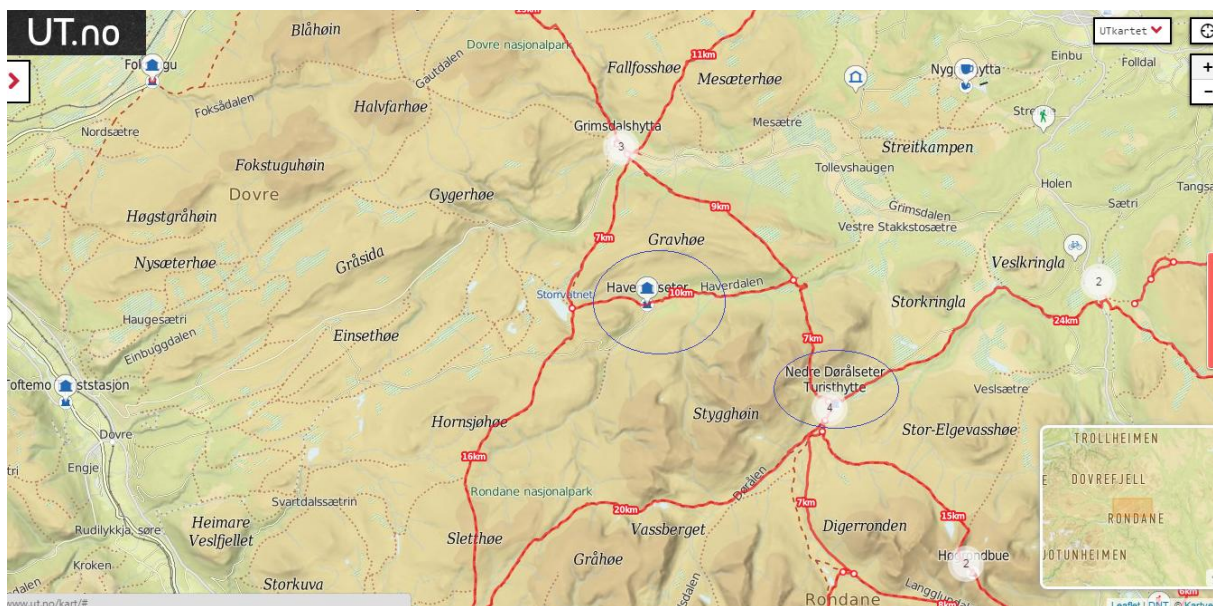
Grunnlaget for å velge akkurat disse to turisthyttene var at de ligger i områder med beitedyr. De har også en historie som setrer og mange av historiene som blir fortalt på disse

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

turisthyttene, dreier seg om den lokale historien. Turisthyttene ligger relativt lang inn i fjellheimen, og dermed vil jeg tro at turistene aktivt oppsøker disse turisthyttene.

Haverdalseter ligger mot Gudbrandsdalen, og det er det 32 kilometer til nærmeste tettsted, Dovre. For å komme inn dit må man kjøre på en grusvei og det er bomvei, hvis man velger å kjøre bil. Det er grunn til å anta at mange av turistene som kommer til Haverdalseter, kommer til fots, da det er en av flere hytter som brukes til turer i Rondane. Nedre Dørålseter ligger mot Østerdalen og det er 24 kilometer til det nærmeste tettsted, Folldal. Her må man også kjøre en del grusvei for å komme frem til turisthytten, det er bomvei hvis man velger å kjøre bil. En antar at mange tar beina fatt for å komme til denne turisthytten også, da den ligger sentralt plassert i Rondane. Mange turister vil nok i likhet med Haverdalseter bruke denne hytten som et overnattingssted, ved lengre eller kortere tur i Rondane. Grunnlaget for at disse to ble valgt, er at de ligger mot hvert sitt dalføre og at de ikke er tilgjengelige for en liten avstikker. Turister som jeg forventet å finne der, var turister som var på en lenger ferie i Rondane, og da i hovedsak fjellturister som bruker naturen mye. Antageligvis at denne gruppen turister også kan være interessert i utmarksbasert reiseliv, da de møter både seterulturen og naturen i et, på disse turisthyttene. De hadde også bedre tid til å sitte ned for å besvare skjemaene, siden dette er overnattingssteder.

Figur 5 Plassering av Haverdalseter turisthytte og Nedre Dørålseter turisthytte(ut.no)

Spørreskjemaene var anonyme avkryssingsskjema lagt ut på turisthyttene, slik at mine respondenter uten press, kunne svare frivillig og anonymt. Det ble lagt ut 150 spørreskjemaer på de to turisthyttene. Det var 120 spørreskjema som var blitt svart på. Jeg kunne fått lagt ut

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

flere skjema, men det ble ikke nødvendig. Det kan hende at jeg kunne fått svar på flere skjema hadde jeg fått lagt dem ut før. Hvorfor jeg ikke fikk flere svar kan være at mine respondenter besøkte begge turisthyttene og derfor svarte de bare på den ene hytten.

7.1 Validitet.

Validitet forhold til min problemstilling kunne kanskje blitt litt annerledes hvis spørreskjemaene mine hadde blitt lagt ut tidligere på fjellturisthyttene. Ettersom det var så sent i sommersesongen og skolene begynte snart, da jeg fikk lagt dem ut, fikk jeg jo ikke med så mange studenter og flere småbarnsfamilier (Thagaard 2006), (Johannessen m. fl. 2009).

Grunnlaget for å bruke spørreskjema fremfor eksempelvis intervju, er at ved et intervju kan man påvirke respondenten til å svare på spørsmålene i den retningen man selv ønsker. Mennesker vil ikke skille seg ut, og vi går ofte i flokk. Dermed ville jeg som spørsmålsstiller kunne påvirke min respondent mer ved et intervju, enn ved et anonymt spørreskjema. Det er også grunn til å tro at det ville vært færre som takket ja til å bli intervjuet, enn hvis de kunne gjøre dette anonymt. Hvis man skulle brukt intervju som form, ville det også nådd en mindre gruppe, da det måtte vært noen som intervjuet respondentene. Likeledes ville det ikke vært mulig å få svar på samme dag på to steder. Grunnlaget er altså at jeg antar at det med et spørreskjema både når en større målgruppe, respondenten vil kunne svare uten påvirkning av intervjuer, det er anonymt og dermed kan de se på det som tryggere, enn hvis noen satt og spurte de. Det er også noe med tidsperspektivet da intervju krever mere tid, og det ikke ville være så mange som kunne svare som ved et spørreskjema. Derfor så jeg det mest hensiktsmessig å bruke spørreskjema (Johannessen m. fl. 2009).

7.2 Reliabilitet.

Reliabiliteten i forhold til respondentene mine tror jeg var god, ettersom det var bare de frivillige som svarte og de var anonyme. Gjenkjennelse av informantene er bare en liten mulighet, ettersom det er enkeltpersoner som har svart på undersøkelsen. Det var gjort på to hytter, og det er en del informanter i samme situasjon (Thagaard 2006), (Johannessen m. fl. 2009).

7.3 Inndeling av turistene i forskjellige kategorier.

Grunnlaget for inndelingen av turistene i fylker med mye rovdyr og lite eller ingen rovdyr er tatt ut fra forvaltningsområder av de fire store rovdirene, gaupe, jerv, bjørn og ulv. Siden

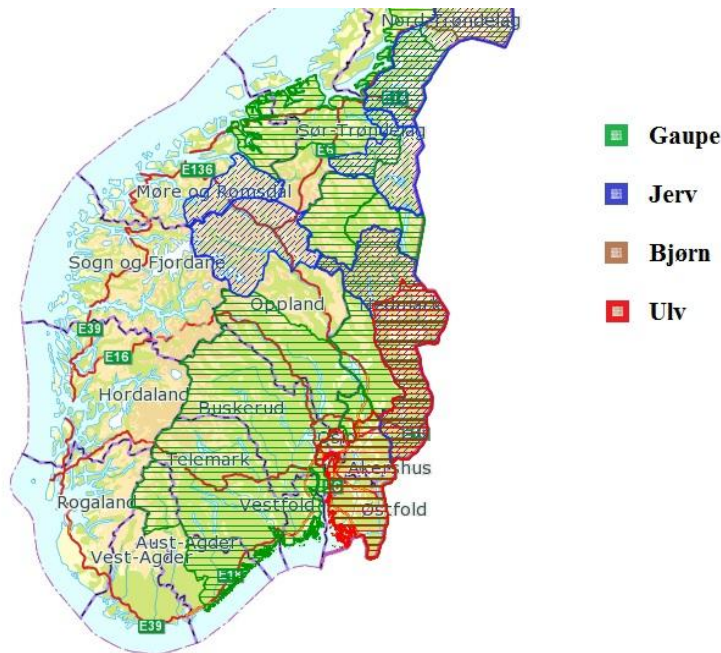
*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

kongeørn er spredd utover hele landet er den tatt ikke med i betraktningen når jeg foretok inndelingen. Områder med et eller ingen forvaltningsområder av rovdyr ble satt i kategorien for lite eller ingen rovdyr, mens fylker med minst to rovdyr ble satt i kategorien mye rovdyr.

Fylker uten respondenter er ikke tatt med i verken undersøkelsen eller med på inndelingen. Disse fylkene er Sogn og Fjordane, Aust Agder, Vestfold, Østfold, Nord – Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark.

Figur 6 Viser forvaltningsområder av de enkelte store rovdyrene i Sør Norge. Kongeørn er ikke med på dette kartet da den finnes over store deler av Norge. Dette kartet er hentet ut fra Miljødirektoratet sine hjemmesider og viser forvaltningsområder for de fire store rovdyrene i Sør Norge. (Miljødirektoratet 2015)

Deretter ble svarene analysert og det ble laget tabeller av svarene deres. Svarene delte jeg i fire, der de med mye rovdyr ble analysert i to deler, Oppland for seg selv, fordi der var det mest respondenter fra landlige omgivelser. Og resten, Akershus, Hedemark, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag, for seg. De med lite eller ingen rovdyr ble delt i to deler, Oslo for seg selv, fordi alle respondentene var fra by. Og resten, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud, Telemark og annet, for seg. Disse ble regnet ut i prosent, for å se bedre hva turistene mente om spørsmålene.

Først registrerte jeg hvor mine respondenter kom fra, deretter kjønn og alder. Resultatene laget jeg tabeller.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedemark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Resultatene ble lagt inn i Excel (Løvås 2005). Jeg la inn dataene mine i regnearket. Deretter valgte jeg histogram. Da ble fargene på de forskjellige kategoriene slik: Blå for Oppland, rød for resten av de med rovdyr, grønn for Oslo, lilla for resten med lite eller ingen rovdyr og gult på totalt.

Det som jeg forventet var å finne ut hvilke holdninger de besøkene hadde til rovdyr og landbruk. Det første resultatet var om dem var redd for noen av rovdypene, og hvilket. Jeg fikk også svar på de besøkendes holdninger om rovdyr, etter hvor de bodde, som henholdsvis Oppland/Oslo. Med undersøkelsen fant en resultat om respondentene ville ha rovdyr her i landet. Mine respondenter svarte også på spørsmål om de ville ha levende landbruk og om de syntes det var trivelig å se dyr på beite.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8 Resultat

8.1 Bosted:

8.1.1 Fylker med mye rovdyr:

Oppland:

8 stk. bor landlig. 20 stk. bor på gård. 2 stk. bor på et tettsted.

Sør-Trøndelag og Møre- og Romsdal:

4 stk. bor landlig. 2 stk. bor i by.

Hedmark:

4 stk. bor på et tettsted og 8 stk. bor i by.

Akershus:

2 stk. bor landlig. 14 stk. bor på et tettsted. 4 stk. bor i by.

8.1.2 Lite eller ingen rovdyr:

Oslo:

28 stk. bor i by.

Vest-Agder, Hordaland og Rogaland:

4 stk. bor på gård. 2 stk. bor på et tettsted. 4 stk. bor i by.

Buskerud og Telemark:

2 stk. bor landlig. 2 stk. bor på tettsted. 2 stk. bor på gård.

Annet:

2 stk. bor landlig.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.2 Kjønn:

Tabell 1 Denne tabellen viser hvor mange av mine respondenter, delt inn i kvinner og menn og vist både i prosent og antall. Ut i fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Oppland og Oslo er tatt ut og lagt i egen kolonne.

	<i>Oppland</i>	<i>Resten m/rovdyr</i>	<i>Totalt m/mye rovdyr</i>	<i>Oslo</i>	<i>Resten m/lite eller ingen rovdyr</i>	<i>Totalt lite eller ingen rovdyr</i>	<i>Totalt for hele undersøkelsen</i>
<i>Mann</i>	<i>10 stk</i>	<i>16 stk</i>	<i>26 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>8 stk</i>	<i>34 stk</i>
	<i>33,33 %</i>	<i>36,36 %</i>	<i>35,14 %</i>	<i>21,43 %</i>	<i>11,11 %</i>	<i>17,39 %</i>	<i>28,33 %</i>
<i>Kvinner</i>	<i>20 stk</i>	<i>28 stk</i>	<i>48 stk</i>	<i>22 stk</i>	<i>16 stk</i>	<i>38 stk</i>	<i>86 stk</i>
	<i>66,67 %</i>	<i>63,64 %</i>	<i>64,86 %</i>	<i>78,57 %</i>	<i>88,89 %</i>	<i>82,61 %</i>	<i>71,67 %</i>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.3 Alder:

Tabell 2 Denne tabellen viser hvilke aldersgruppe de forskjellige respondentene tilhørte, i forhold til om de kom fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Oppland og Oslo er tatt ut og lagt i egen kolonne.

	Oppland	Resten m/ rovdyr	Totalt m/ rovdyr	Oslo	Resten m/ uten eller lite rovdyr	Totalt m/uten eller lite rovdyr	Totalt for hele undersøkelsen
14-17 år	2 stk	2 stk	4 stk	2 stk	0 stk	2 stk	6 stk
	6,67 %	4,55 %	5,41 %	7,14 %	9,10 %	4,35 %	5,00 %
18-30 år	0 stk	4 stk	4 stk	4 stk	2 stk	6 stk	10 stk
	0,00 %	9,10 %	5,41 %	14,29 %	9,10 %	13,04 %	8,33 %
31-40 år	2 stk	6 stk	8 stk	4 stk	6 stk	6 stk	14 stk
	6,67 %	13,64 %	10,81 %	14,29 %	27,27 %	13,04 %	11,67 %
41-50 år	4 stk	10 stk	14 stk	8 stk	4 stk	12 stk	26 stk
	13,33 %	22,73 %	19,92 %	28,57 %	18,18 %	26,09 %	21,67 %
51-60 år	6 stk	16 stk	22 stk	4 stk	6 stk	10 stk	32 stk
	20,00 %	36,36 %	29,73 %	14,29 %	27,27 %	21,74 %	26,67 %
61-70 år	4 stk	6 stk	10 stk	4 stk	2 stk	6 stk	16 stk
	13,33 %	13,64 %	13,51 %	14,29 %	9,10 %	13,04 %	13,33 %
Over 70 år	12 stk	0 stk	12 stk	2 stk	2 stk	4 stk	16 stk
	40,00 %	0,00 %	16,22 %	7,14 %	9,10 %	8,70 %	13,33 %

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.4 Inntekt

Tabell 3 Denne tabellen viser hvor mye mine respondenter tjener delt ut i fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Oppland og Oslo er tatt ut og lagt i egne kolonne.

	<i>Oppland</i>	<i>Resten m/ rovdyr</i>	<i>Totalt m/ rovdyr</i>	<i>Oslo</i>	<i>Resten m/ uten eller lite rovdyr</i>	<i>Totalt m/uten eller lite rovdyr</i>	<i>Totalt for hele undersøkelsen</i>
<i>Under 100 000</i>	<i>4 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>0 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>8 stk</i>
	<i>13,33 %</i>	<i>4,55 %</i>	<i>8,11 %</i>	<i>0,00 %</i>	<i>11,11 %</i>	<i>4,35 %</i>	<i>6,67 %</i>
<i>100 000 – 300 000</i>	<i>14 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>20 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>4 stk</i>	<i>24 stk</i>
	<i>46,67 %</i>	<i>13,64 %</i>	<i>27,02 %</i>	<i>7,14 %</i>	<i>11,11 %</i>	<i>8,70 %</i>	<i>20,00 %</i>
<i>300 000 – 500 000</i>	<i>10 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>16 stk</i>	<i>4 stk</i>	<i>10 stk</i>	<i>14 stk</i>	<i>30 stk</i>
	<i>33,33 %</i>	<i>13,64 %</i>	<i>21,62 %</i>	<i>13,33 %</i>	<i>55,57 %</i>	<i>30,43 %</i>	<i>25,00 %</i>
<i>500 000 – 800 000</i>	<i>2 stk</i>	<i>22 stk</i>	<i>24 stk</i>	<i>26 stk</i>	<i>0 stk</i>	<i>16 stk</i>	<i>40 stk</i>
	<i>6,67 %</i>	<i>50,00 %</i>	<i>32,43 %</i>	<i>57,14 %</i>	<i>0,00 %</i>	<i>34,78 %</i>	<i>33,33 %</i>
<i>Over 800 000</i>	<i>0 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>4 stk</i>	<i>10 stk</i>
	<i>0,00 %</i>	<i>13,67 %</i>	<i>8,11 %</i>	<i>7,14 %</i>	<i>11,11 %</i>	<i>8,70 %</i>	<i>8,33 %</i>
<i>Ikke Oppgitt</i>	<i>0 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>4 stk</i>	<i>2 stk</i>	<i>6 stk</i>	<i>8 stk</i>
	<i>4,55 %</i>	<i>2,70 %</i>	<i>14,29 %</i>	<i>14,29 %</i>	<i>11,11 %</i>	<i>13,04 %</i>	<i>6,67 %</i>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.5 Redsler for rovdyr.

8.5.1 Hvilke av diss er du mest redd?

Tabell 4 Denne tabellen er hentet fra svar på min spørreundersøkelse, fra spørsmål 2a og sortert ut i fra spørsmål 4 og 9, Prosenten er blitt beregnet ved å ta antallet svar på de forskjellige kategoriene og delt på antall spørreskjema fra *fylker med mye rovdyr. Den viser hvilke rovdyr fjellturister fra fylker med *mye rovdyr mest redd for, fordelt på hvor de bor.

	By	Tettsted	Landbr.rel.	Gård	Totalt
Bjørn	15,9 %	13,6 %	11,4 %	15,9 %	56,8 %
Ulv	4,5 %	9,1 %	2,3 %	13,6 %	29,6 %
Gaupe	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Jerv	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Kongeørn	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Ingen av delene	4,5 %	2,3 %	2,3 %	4,5 %	13,6 %
Vet ikke	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

Tabell 5 Denne tabellen er hentet fra svar på min spørreundersøkelse, fra spørsmål 2a og sortert ut i fra spørsmål 4 og 9 Prosenten er blitt beregnet ved å ta antallet svar på de forskjellige kategoriene og delt på antall spørreskjema fra *fylker med lite eller ingen rovdyr. Den viser hvilke rovdyr fjellturister fra **fylker med lite eller ingen rovdyr mest redd for, fordelt på bosetning

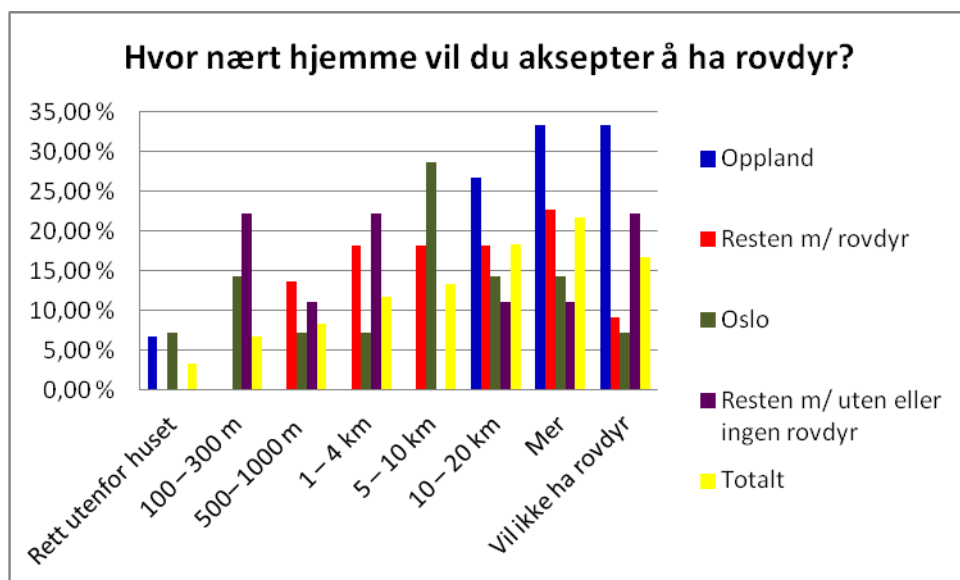
	By	Tettsted	Landbr.rel.	Gård	Totalt
Bjørn	52,1 %	8,7 %	4,3 %	8,7 %	73,9 %
Ulv	4,3 %	0,0 %	0,0 %	4,3 %	8,7 %
Gaupe	8,7 %	0,0 %	0,0 %	4,3 %	13,0 %
Jerv	0,0 %	4,3 %	0,0 %	0,0 %	4,3 %
Kongeørn	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Ingen av delene	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Vet ikke	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Tabell 6 Denne tabellen er hentet fra svar på min spørreundersøkelse, fra spørsmål 2a og sortert ut i fra spørsmål 4 og 9. Prosenten er blitt beregnet ved å ta antallet svar på de forskjellige kategoriene og delt på antall spørreskjema totalt. Den viser hvilke rovdyr fjellturister totalt, mest redd for, fordelt på bosetning.

	By	Tettsted	Landbr.rel.	Gård	Totalt
Bjørn	28,4 %	11,9 %	9,0 %	13,4 %	62,7 %
Ulv	4,5 %	6,0 %	1,5 %	10,4 %	22,4 %
Gaupe	3,0 %	0,0 %	0,0 %	1,5 %	4,5 %
Jerv	0,0 %	1,5 %	0,0 %	0,0 %	1,5 %
Kongeørn	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Ingen av delene	3,0 %	1,5 %	1,5 %	3,0 %	9,0 %
Vet ikke	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

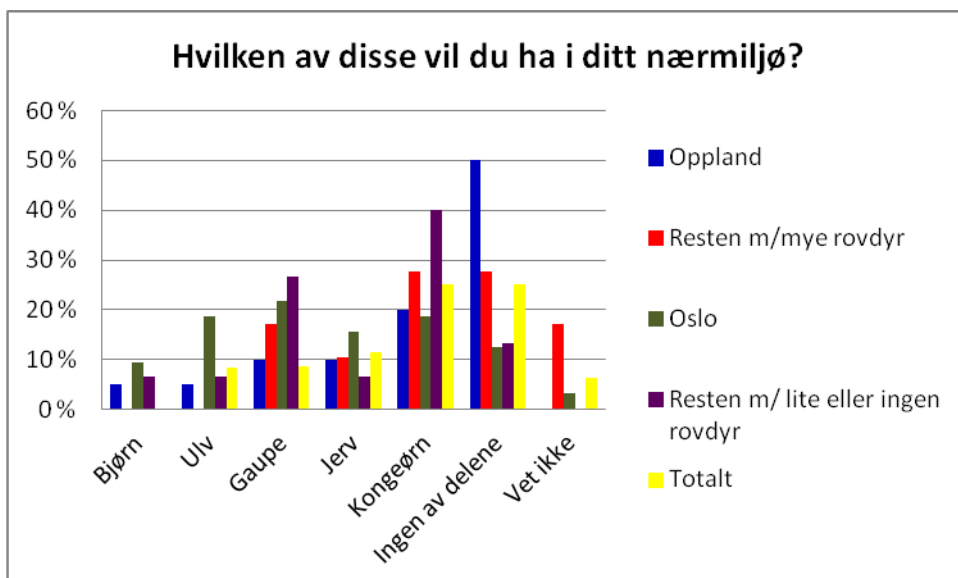

Figur 7 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 3. Den viser hvor nært hjemme respondenter i Hedmark og Oppland vil akseptere og ha rovdyr. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

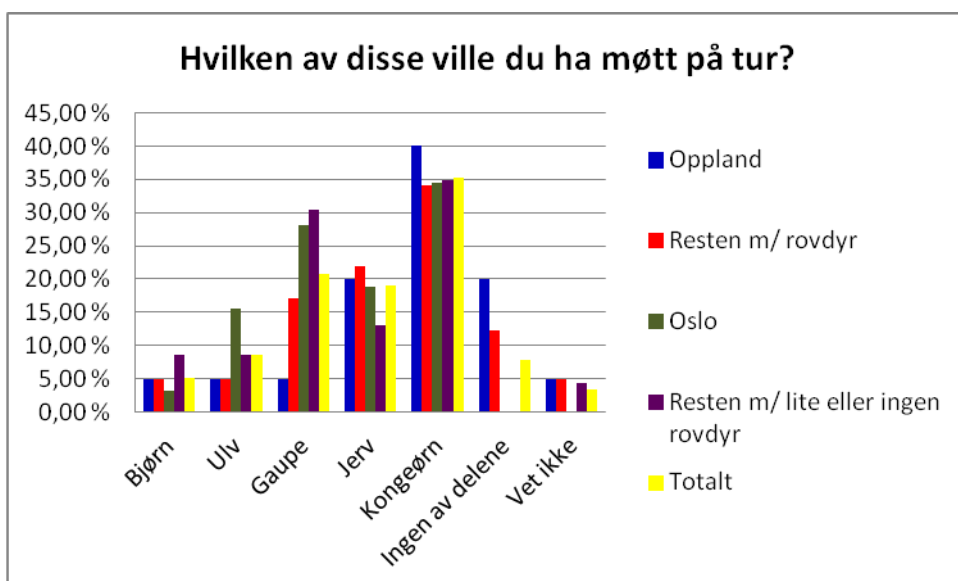
*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Figur 8 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 2c. Den viser hvilke rovdyr respondentene ville ha i sitt nærmiljø, vist i prosent. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egen søyle.

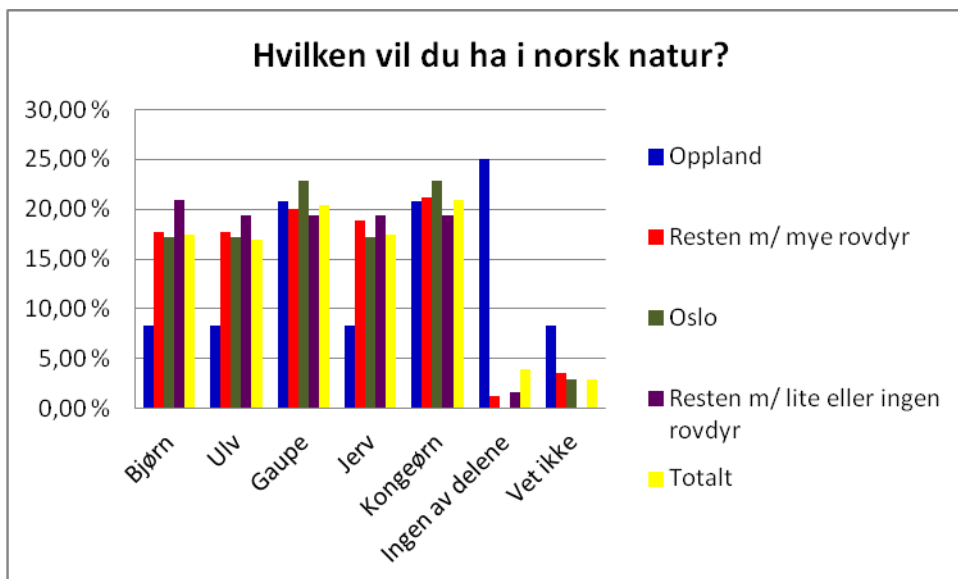

Figur 9 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 2j, og viser hvilke rovdyr respondenter i Hedemark og Oppland ville møtt på tur, vist i prosent. Statistikken er også delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

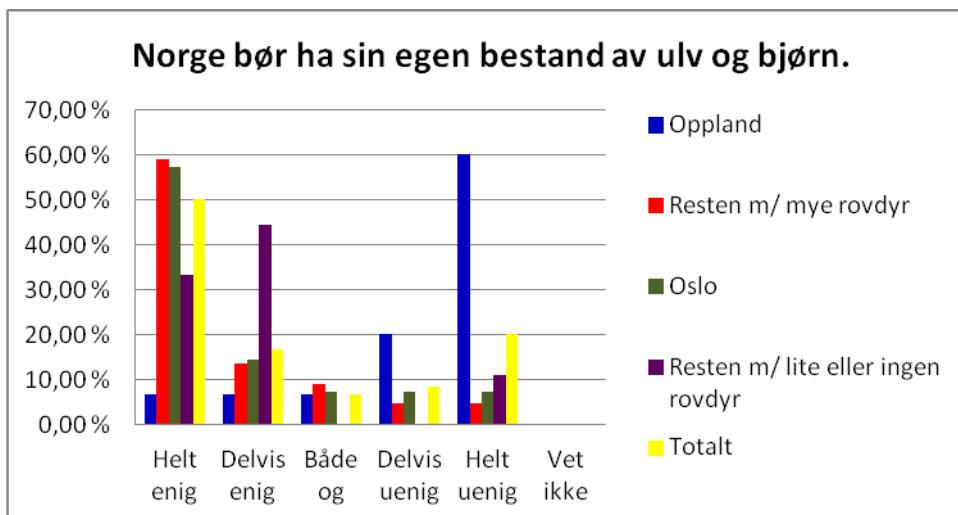
*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

8.6 Rovdyr.

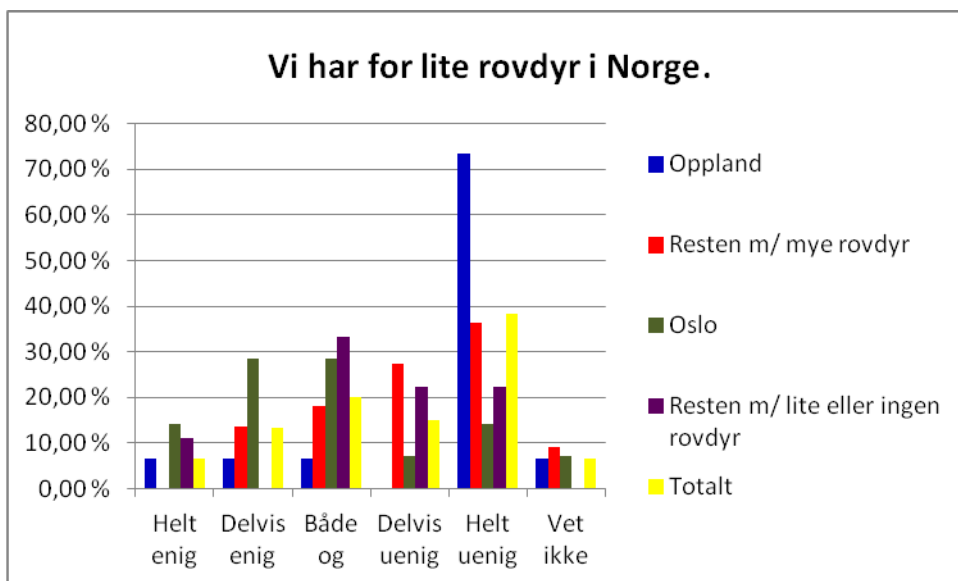
Figur 10 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 2d. Den viser hvilke rovdyr respondenter i Hedmark og Oppland ville ha i norsk natur. Statistikken er også delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

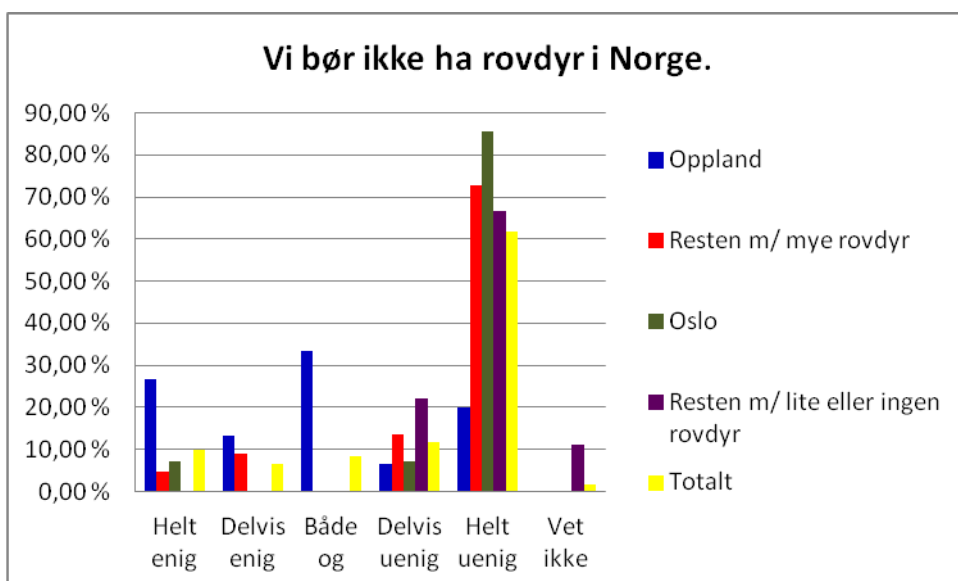
Figur 11 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1k. Denne figuren viser om respondentene ønsket at vi skulle ha en egen bestand av ulv og bjørn i Norge, Statistikken er også delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

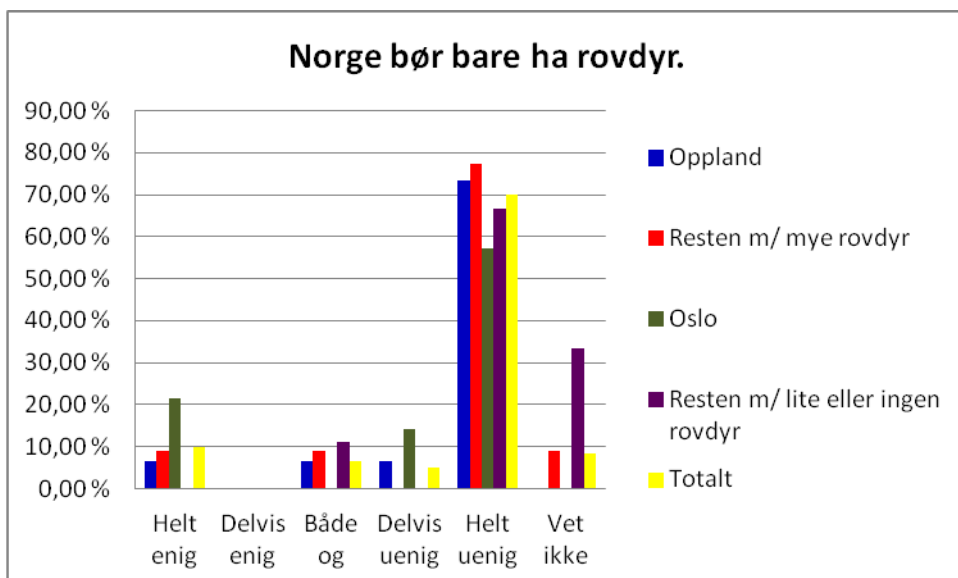
Figur 12 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1f, Denne figuren viser om fjellturistene i Oppland og Hedmark mente om det var for lite rovdyr i Norge eller ikke. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

Figur 13 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1t, Denne figuren viser om fjellturistene i Hedmark og Oppland mente at vi ikke burde ha rovdyr i Norge. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

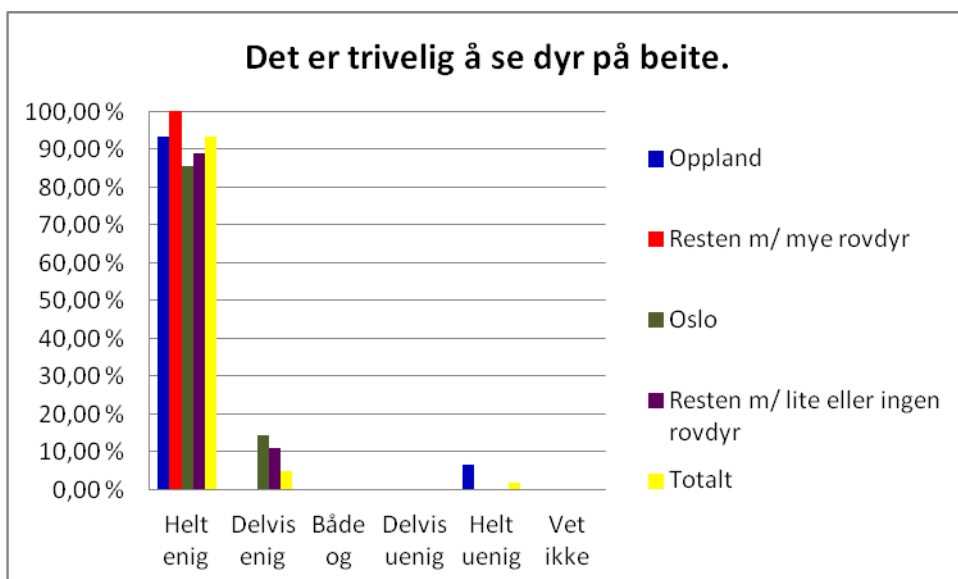
*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Figur 14 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1l, Denne figuren viser om respondentene i Hedmark og Oppland mente at vi bare burde ha rovdyr i Norge. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

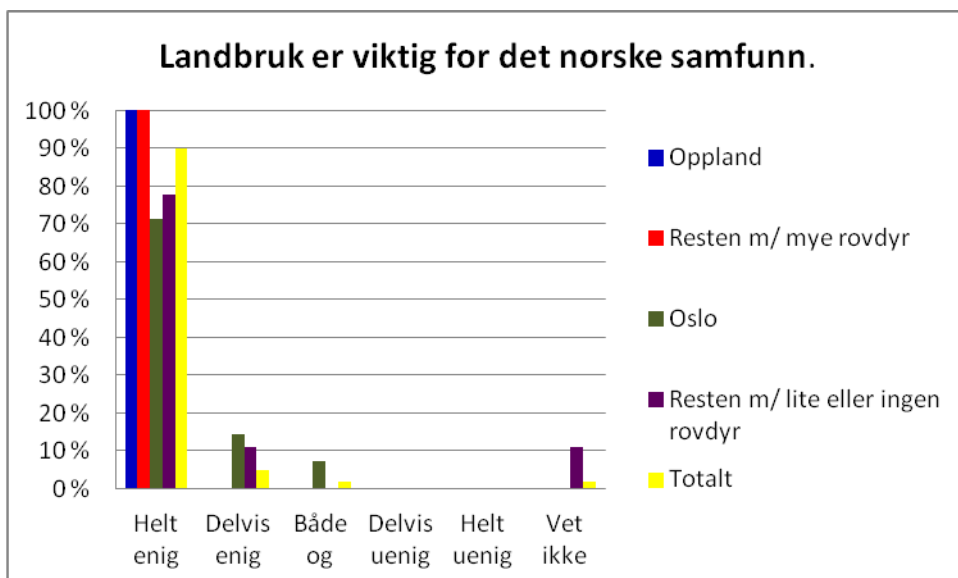
8.7 Landbruk.

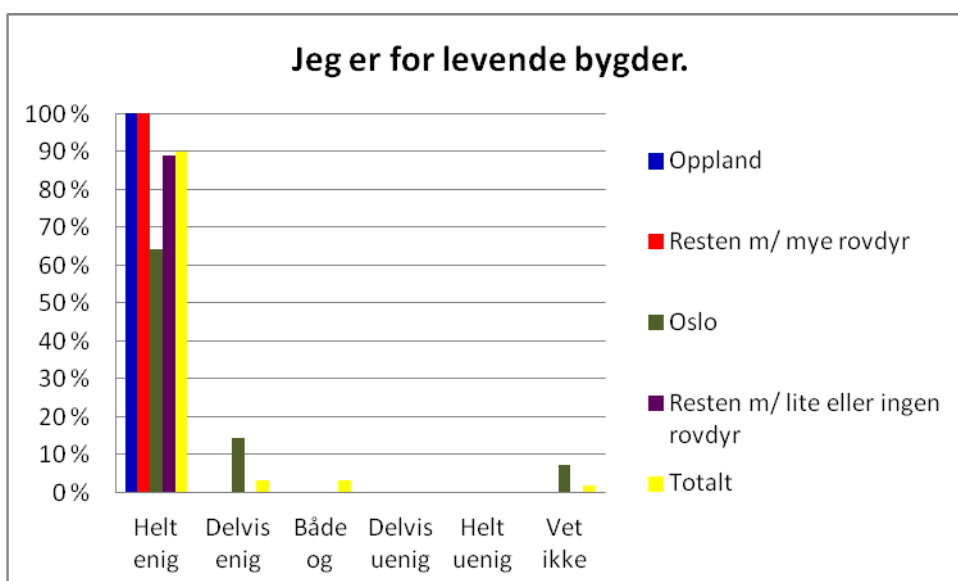
Figur 15 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1g. Den viser om respondenter i Hedmark og Oppland syntes at det var trivelig å se dyr på beite. Statistikken er delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Figur 16 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1e. Den viser om respondenter i Hedmark og Oppland syntes at landbruk var viktig for det norske samfunn. Statistikken er også delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

Figur 17 Denne figuren er hentet ut i fra svar på min spørreundersøkelse, spørsmål 1d. Den viser om respondenter i Hedmark og Oppland var for levende bygder. Statistikken er også delt opp i svar fra fylker med mye rovdyr* og fylker med lite eller ingen rovdyr**. Fylkene Oppland og Oslo ble tatt ut og har egne søyler.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

9 Diskusjon

I boken “Naturbasert reiseliv” er det blitt utført en undersøkelse de det var flere kvinner enn menn som er en naturbasert turist (Mehmetoglu 2007). Dette var det samme resultat som jeg fikk ut av min spørreundersøkelse. Der var litt over 70 % kvinner totalt og nesten 30 % menn. Det var flere som besøkte turisthyttene som var fra der det er rovdyr, enn de som ikke har eller lite rovdyr. Alderen fra mine respondenter var fra 41 år og oppover, i områder med mye rovdyr. Der de som har lite eller ingen rovdyr var de besøkene noe yngre, fra 31år til 60 år. Totalt fra hele spørreundersøkelsen var de fleste respondentene mellom 31 – 60 år. Dette er samme resultatene som Mehmetoglu hadde fått, det vil si at det er godt voksne mennesker som er en naturbasert turist. Inntekten til de besøkene som svarte på spørreundersøkelsen var totalt mellom kr 300 000,- til kr 800 000,-. Dette var også samme resultat som Mehmetoglu hadde i sin undersøkelse, at dem med litt bedre inntekt som var naturbasert turist. I Oppland hadde fleste av mine respondenter en lavere inntekt, mellom kr100 000,- til kr 500 000,-, mens i Oslo var inntekten på de flest på kr 500 000,- til kr 800 000,-.

9.1 Redsel

9.1.1 Er turister redde for rovdyr?

Fra resultatene mine, der jeg spurte etter hvilke rovdyr de var mest redd, analyserte jeg etter bosted og om de kom fra rovdyrbelagte fylker eller ikke (fra spørsmål 2 a, 4 og 9). Her ser man at mine respondenter var mest redde for bjørn, og deretter var de redd for ulv. Dette er de samme resultatene som i Nina rapporten fra 2010 (Nina 2010). Dette kan være at når mine respondenter var ute og gikk tur, ville de ikke møte på bjørn eller ulv. De besøkende kan man anta reiste for å nyte, beundre og studere den fine naturen som er i Rondane.

9.1.2 Hvor nært hjemme vil du akseptere å ha rovdyr?

De fleste fra Oppland vil ha rovdirene langt fra seg eller ikke ha rovdyr. Dette kan en vel konkludere med det Skuland og Skogen har funnet ut i sine undersøkelser, at de ikke ønsker rovdyr i nærheten av hjemstedet sitt. Resten av de med rovdyr i fylker, er det jevnt fordelt. Ser vi på statistikken av mine respondenter fra Oslo, ser man at de kunne tenkt seg rovdyr ikke så langt unna der de bor. De fleste kunne tenkt seg å ha rovdyr 5 – 10 km fra hjemstedet. De fylkene som ikke har rovdyr, kunne tenkt å ha rovdyr nokså nært innpå seg. De fleste kunne tenkt seg rovdyr 100 – 300 m fra hjemstedet. Slutningen til dette kan være at de ikke frykter rovdirene så mye, som de som har rovdirene tett innpå seg. Respondentene mine fra Oslo og andre steder som ikke har rovdyr, kunne antagelig tenkt seg rovdyr i den norske fauna. Dette

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

kan jo være spenningen av at rovdirene er i utmarken, og at rovdirene har en plass i naturen (Skuland og Skogen 2014).

9.1.3 Hvilke rovdyr vil du ha i ditt nærmiljø?

Etter spørsmål hvilket rovdyr respondentene ville ha i sitt nærrområde (2 c) svarte de fleste kongeørner eller “ingen av delene”. Gaupa er det dyret som de kunne tenkt seg etter kongeørnen. Hvis en ser på forskjellen på Oppland og Oslo kan en trygt si at Oppland vil helst ikke ha noen i sitt nærrområde, men kan leve med kongeørn. Oslo på sin side kunne tenkt seg kongeørn eller gaupe i sitt nærmiljø. Dette kan være at folk flest vil ikke ha de store rovdirene tett innpå seg, for de frykter for sikkerheten for seg og familien. Flere studie har funnet ut at kvinner og jenter er mere redde for rovdyr enn menn og gutter. Antageligvis kan dette komme av at hunkjønnen føler at rovdirene er skremmende, mens hankjønnen skal være mere tøff og sterke (Bjerke m.fl. 2002).

9.1.4 Hvem av disse vil du ha møtt på tur?

Hva slags rovdyr mine respondenter ville ha møtt på tur (2 j) svarte de fleste, kongeørn eller gaupe. Dette er fordi disse to dyrene er minst fryktende. Dette er kanskje fordi gaupa er sky og ikke så lett å få øye på (Landa 1999),(Hyldmo 2004). Kongeørna kan man få se, langt oppe i lufta (Landa 1999). Disse to dyrene er ikke fryktet av mennesker, fordi dem ikke kan drepe dem (Landa 1999).

9.2 Rovdyr

9.2.1 Hvilke rovdyr vil du ha i norsk natur?

Respondentene mine som svarte på spørsmål om hvilke rovdyr de ville ha i norsk natur (2 d), svarte 25 % fra Oppland at de ikke ville ha rovdyr. 20 % som ville ha rovdyr, kunne tenkt seg gaupe, mens 20 % ville ha kongeørn. Resten var fordelt på bjørn, ulv og “vet ikke”. Resten av fylkene, med mye rovdyr var det jevnt fordelt. I Oslo og resten av fylkene med “lite” eller “ingen” rovdyr var det også jevnt fordelt. Dette viser til ved andre resultat at folk vil ha rovdyr, men ikke tett innpå seg (Tangeland m.fl. 2005). Dette kan være at vil ha enn spenning ved å vite at det finnes rovdyr i den norske fauna.

9.2.2 Bør Norge ha sin egen bestand av ulv og bjørn?

Etter spørsmål på om Norge skulle ha egen bestand av ulv og bjørn (1 k), svarte de fleste respondenter at de var ville ha ulv og bjørn. Oppland var det fylke som var mest uenig i denne konklusjon. Dette kan være at de bor ikke så langt unna der enkelte rovdyr oppholder seg

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

(Skogen 2014). Noen av de naturbaserte turistene syntes kanskje at det var spennende med at det var/er bjørn og ulv ute i den ville naturen.

9.2.3 Har vi for lite rovdyr i Norge?

Fra mine resultat om vi har for lite rovdyr i Norge (1 f), var Oppland det fylke som var mest “helt uenig”, mens Oslo svarte de fleste “delvis enig”/”både og”. Dette kan være at de fleste lever i byen og dermed tenker de på naturen som villmark, og at rovdirene skal ha en plass i den (Skuland og Skogen 2014). Det kan hende at de fra Oslo føler at det en del spenning ved at rovdirene finnes i den norske fauna, selv om det kan føre til fare og/eller risiko om man møter rovdirene (Mehmetoglu 2007).

9.2.4 Bør vi ikke ha rovdyr i Norge?

På spørsmål, vi bør ikke ha rovdyr i Norge (1 t) var de fleste “helt uenig”, de ville ha rovdyr i Norge. Det var Oppland som hadde mest delte oppfatninger her. Litt over 20 % syntes at vi ikke skulle ha rovdyr, og litt over 30 % var “både og”, mens resten var “helt uenig”. Dette kan ha seg at folk som oppsøker et landskap vil gjerne vite at det finnes rovdyr i det autentiske landskapet. (Skuland og Skogen 2014). De som ikke ville ha rovdyr bor vel kanskje i mere spredd bygd strøk, og har rovdirene tett innpå seg og dermed vil holdningene deres bli mere negativt forhold til rovdirene (Bjerke m.fl. 2002). Det kan være at mine respondenter vil ha noe rovdyr i den norske fauna. Dette kan hende fordi de synes at det gjør et bedre bilde av helheten av naturen (Skuland og Skogen 2014).

9.2.5 Bør Norge bare ha rovdyr?

Resultatene på spørsmålet om Norge bør bare ha rovdyr (1 l), var de fleste helt uenig. De fleste fra Oppland og resten med mye rovdyr, som var mest uenig i denne påstanden. Dette kan være at de fleste har rovdyr like i nærheten av der de bor, og føler seg utrygge (Skuland og Skogen 2014). Om man bare har rovdyr i Norge, blir jo landet igjengrodd, og ca 80 % av turistene synes at utsikt og landskapsopplevelser er viktig når de er på ferie. Turistene har også klare forventninger til det de vil finne, både i form av natur og kultur. Dette gjelder særlig norske turister i eget land (Bryn og Flø 2011).

9.3 Landbruk

9.3.1 Bør Norge ha beitedyr, om landbruk er viktig og om de besøkende ville ha levende bygder?

Resultatene om mine respondenter svart om det var trivelig å se dyr på beite (1 q) og om landbruk var viktig i Norge (1 e), var de fleste helt enig i dette. De var også for levende bygder (1 d). Dette var det samme som Skuland og Skogen uttalte seg. Turister liker å se og

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

klappe husdyr. Dette var et tydelig tegn på at de besøkende i Rondane syntes at det gir landskapet en egen verdi (Skuland og Skogen 2014). Ved at mine respondenter besøkte turisthyttene i Rondane ville de antageligvis nyte, beundre og studere den eksisterende naturen (Mehmetoglu 2007).

9.3.2 Hvilke rovdyr vil du ha i norsk natur?

Respondentene mine som svarte på spørsmål om hvilke rovdyr de ville ha i norsk natur (2 d), svarte 25 % fra Oppland at de ikke ville ha rovdyr. 20 % som ville ha rovdyr kunne de tenkt seg gaupe, mens 20 % ville ha kongeørn. Resten var fordelt på bjørn, ulv og “vet ikke”. Resten av fylkene, med mye rovdyr var det jevnt fordelt. I Oslo og resten av fylkene med “lite” eller “ingen” rovdyr var det også jevnt fordelt. Dette viser til ved andre resultat at folk vil ha rovdyr, men ikke tett innpå seg (Tangeland m.fl. 2005).

9.3.3 Hvilke påvirkning har store rovdyr på turisme, natur og landbruk?

Ut ifra mine undersøkelser kan man se at de fire store rovdirene, jerv, gaupe, bjørn og ulv har en viss påvirkning på både naturen, turisme og landbruk. De fire store rovdirene påvirker naturen på flere forskjellig vis. Det er en hvis enighet om at det bør være et vist antall av de fire store rovdirene i vår natur. Dette for å opprettholde vårt økosystem, ved at rovdirene er med på å reske opp, blant annet kadaver av dyr som av en eller annen grunn har bukket under. Ved et for stort antall av de fire store, vil mange i landbruksnæringen bukke under ved at de lider for store tap, samtidig som hjorteviltbestanden vil bli redusert (Skuland og Skogen 2014)

Dette vil også ha en innvirkning på naturen som stadig vil gro igjen, grunnet at det er for lite beitetrykk. Her kommer turistene inn i bilde, ved at de stadig vil ha mer lokalprodusert mat og kulturopplevelser som er strek knyttet til landbruket. For at turistene skal ville komme til Norge, må vi ha noe unikt å tilby. Norge er et dyrt land å feriere i, og uten den lokale tradisjon og de levende bygder, vil ikke Norge være et attraktivt land for turistene. Dermed blir turistene påvirket av de tapene, som landbruket lider av, i form av tapte husdyr. Det varierte landskapet vil forsvinne og den unike kulturopplevelsen vil miste sin identitet. Hvis Norge mister sin identitet som et levede land, vil det ikke den høye prisen som turistene må betale for å komme hit, bli forsvart. Dermed kan det hende at turistene velge andre land å feriere i. Siden både Alaska, New Zealand og Chile har noe av det samme landskapet som Norge, vil kanskje turistene velge disse landene fremfor Norge. Dermed kan man si at alt henger sammen med alt (Bryn og Flø 2011).

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

9.3.4 Hva påvirker hva og hvordan?

Naturen påvirkes av flere faktorer på forskjellige måter. Rovdyrene påvirker økosystemet i form av at de rydder opp av dødt vilt, samtidig som de er i konflikt med både beitenæringen, i form av tap av sau, og jegerne i form av tapte inntekter til jakt og i verste fall tap av jakthunder (Skuland og Skogen 2014), (Skogen 2014).

Turistnæringen påvirkes av landbruket, som gir turistene det de etterspør, som er unikt i Norge. Det er den økende etterspørsel etter landbruksrelatert turisme, i form av den lokale kulturen og det varierte landskapet (Mehmetoglu 2007).

9.4 Rovdyrsafari i Rondane nasjonalpark.

Det er ikke lov etter forskriftene i Rondane nasjonalpark å drive med organisert virksomhet (Lovdata, Rondane nasjonalpark 2003). Da kan man vel si at dette er uaktuelt i Rondane. Etter studie hvordan rovdyrene opptrer, at de er skye, er det vel mest naturlig om man skulle drive med safari å se etter spor og tegn. Dette er også vanskelig å drive med, for en får ikke drive med noe særlig aktivitet i Rondane nasjonalpark. Kongeørna kan man se enkelte tilfeller i Rondane. Jeg har prøvd å finne ut om det er noen som driver med rovdyrsafari i Norge, men finner ikke noen som driver med dette. Det eneste stedet man kan se rovdyr i Norge, er i dyreparker.

9.5 Alt har en sammenheng.

Som man ser utfra oppgaven er mange deler som er nøye vevd sammen når det gjelder turisme i Norge. Hvis man ser på dette isolerte sett, kan det sees ut til at de ikke har en sammenheng. Men ser man litt nærmere på dem, ser man at de er vevd sammen. Vi må forholde oss til at om vi vil eller ikke, er naturen i en stadig endring. Dette kan være både menneskeskapt, men også en del av den naturlige gangen i naturen. Som turist kan dette påvirkes med at man må skifte planer, eller at turen ikke blir helt som planlagt. I forhold til at Norge har en strek tradisjon for å bedrive friluftsliv, og man kan se at det er populært å gå i fjellet, vil en stadig oppleve at man møter på utfordringer. Noen vil synes det er spennende å vite at de går i et område med mye rovdyr, mens andre vil unngå dette grunnet frykt. Fjellturistene vil oppleve nærhet til naturen, samtidig som de også vil oppleve det ville. Ved stimerking kommer også flere ut i naturen, men da må også stiene opprettholdes. Utsikten blir

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

ikke den samme hvis fjellene gror igjen. Det er gjort undersøkelser som viser at både norske og utenlandske turister vil ha et variert landskap, med innslag av det tradisjonelle landbruket i sammenheng med den ville naturen. De synes det blir kjedelig å dra til Finland, der det bare er skog og ingen variasjon (Vinge og Flø 2014).

10 Konklusjon

I denne masteroppgaven skulle jeg finne ut holdninger til rovdyr til de besøkende i Rondane. Etter analysering av mine resultat har jeg funnet ut at de fleste av mine respondenter var redd for bjørn. Deretter var de redd ulv. De fleste av de besøkende i Rondane, som svarte på min spørreundersøkelse, akseptere rovdyr fra ei mil eller lenger fra hjemstedet sitt. Når det gjald hvilke rovdyr disse menneskene ville ha møtt på tur og/eller hatt i sitt nærmiljø, svarte de fleste kongeørner. Dette kan være at den er den minst fryktet.

Når det gjelde hvilke rovdyr mine respondenter ville ha den norske fauna, ville de fleste ha alle slag av rovdyr. De mente også at Norge skulle ha sin egen bestand av ulv og bjørn, men samtidig mente de fleste at vi ikke hadde for lite rovdyr. På spørsmålene om vi i Norge skulle ikke ha rovdyr var nesten alle enige om at vi skulle ha rovdyr, men ikke bare rovdyr.

Når det ble spurt om de besøkende likte å se dyr på beite, landbruk og for levende bygder var det nesten 100 % oppslutning at de ville ha dette.

Med dette kan en vel si at rovdyra skal ha en plass i den norske fauna, men det er en delt mening om hvor disse skal være. De fleste ville jo ikke ha dem helt ved der de bor. Det var de som bodde landlig eller tettsted som var mest imot rovdyr. Dette kan ha sin årsak at de lever med rovdyrproblematikken tett inntil seg hver dag. De som bodde i by eller ikke hadde rovdyr i sine fylker har ikke den samme holdningen. Det kan jo hende at de synes det er spennende å tenke på at det er rovdyr ute i den ville faunaen.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

11 Litraturliste

Andersen, R., Linnell, J. D. C. & Hustad, H. (red.). 2003. *Rovvilt og Samfunn i Norge*. En veileder til sameksistens i det 21. århundre. - NINA Temahefte 22. 48 pp Henta 10.11.15 <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/temahefte/022.pdf>

Andersen, Reidar, Linnell, John, Odden, John, Moa, Pål, Kvam, Tor, Swenson, Jon, 2002. Møte gaupa; uproblematisk rovdyr- eller notorisk lystmorder. I Perdesen H.C. og Jonson, B.(2002) Sluttrapport; ”berekrafteig høsting av bestander”, Norsk institutt for naturforskning - NINA Temahefte 18. Artikkelsamling, *Roviltbiologi og forvaltning*, 2005, Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Artsdatabanken, *Gaupe*, 2016. Henta 12.04.16
<http://data.artsdatabanken.no/Pages/180905>

Bjerke, Tore, Skogen, Ketil og Kaltenborn, Bjørn P., *Nordmenns holdninger til store rovpattedyr*, 2002. NINA oppdragsmelding 768. Hentet 11.04.16
<http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/oppdragsmelding%5C768.pdf>

Brende, Børge, *Ny nasjonalpark opprettet på Dovre, og Norges eldste nasjonalpark Rondane er kraftig utvidet*, regjeringen, 2003 Henta 11.11.15
https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny_nasjonalpark_opprettet_pa_dovre,/id250997/

Bryn, Anders og Flø, Bjørn Egil, *Hvordan forstår turistene det norske landskapet?* 2011. Henta 28.11.15
http://www.umb.no/statisk/ilp/reiselivsseminar24jan2011/abryn_kulturarven_2010_cultour.pdf

Bryn, Anders, *Biologisk mangfold og husdyrbeiting i utmark*, 2010. Henta 10.11.15
http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2010/biologisk_mangfold_og_husdyrbeiting_i_utmark/newsitem

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Bryn, Anders, *Biologisk mangfold og husdyrbeiting i utmark*, NIJOS, 2002 Henta 10.11.15 <http://www.umb.no/statisk/husdyrforsoksmoter/2002/84.pdf>

Bryn, Anders, Flø, Bjørn Egil, Daugstad, Karoline, Dybedal, Petter og Vinge, Heidi, 2010 *Cultour, et forskningsprosjekt i reiseliv, kulturminner og gjengroing*, Skog og landskap, Bygdeforskning. Henta 12.12.15
<http://www.skogoglandskap.no/filearchive/cultour.pdf>

Dahl, Rolv, Sveian, Harald og Thoresen, Morten K., Nord – *Trøndelag og Fosen – geologi og landskap*, 1997. Gjøvik: Gjøvik Bokbinderi AS

Daugstad, Karoline, Haukeland, Jan Vidar og Vistad, Odd Inge (2012). Tradisjon og nyskaping? En analyse av ulike næringsintresser i og ved Rondane og Jotunheimen nasjonalparker. Forbord, Magnar, Kvam Gunn-Turid og Rønningen, Martin (red). *Turisme i distriktene*, (s 385 – 308) 2012. Trondheim, Tapir Akademisk Forlag.

Dervo, B.K., Skår, M., Köhler, B., Øian, H., Vistad, O.I., Andersen, O. og Gundersen, V. 2014. *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer* - NINA Rapport 1073. Henta 14.11.15 <http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2014/12/NINA-rapport-1073-om-friluftslivets-status.pdf>

Direktoratet for naturforvaltning, *Gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn – vårt ansvar*, 2008 Henta 2.12.15 <http://www.roviltportalen.no/multimedia/44383/>

Forbord, Magnar, Frisvoll, Svein og Blekesaune, Arild (2012). Turisters forbruk av lokal mat – noen sammenheng og implikasjoner. Forbord, Magnar, Kvam Gunn-Turid og Rønningen, Martin (red.). *Turisme i distriktene*, (s 137 – 163) 2012, Trondheim, Tapir Akademisk Forlag.

Fossland Moa, Pål, Sørensen, Ole Jakop og Kvam, Tor, Artikkelsamling, *Roviltbiologi- og forvaltning*, 2005.

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Fredmann, Peter og Tyrväinen, Liisa, 2010, *Frontiers in Nature-Based Tourism. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2010, Taylor&Francis
Frøstrup, Johan Christian og Fensli, Rune, *Norsk fjelleksikon*, 2002, Friluftsførlaget

Haverdalseter Turisthytte, 2015. Henta 22.11.2015
http://www.haverdalseter.no/index_utv.html

Hjeljord, Olav, *Viltet – biologi og forvaltning*, 2008, Oslo, Tun forlag AS

Hyldmo, Eigil, *Jervboka*, 2004, Trondbeim, EGO MEDIA

Johannessen, Asbjørn, Tufte, Per Arne og Kristoffersen, Line, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 2009. Oslo: Abstrakt forlag as

Kamfjord, Georg, *Reiselivsproduktet*, 2001, Finland, Mjøsbok.

Klima- og miljødepartementet, *Faggrunnlag om bestandsmål for ulv og ulvesone*
Klima- og

Kvam, Tor, 1997. Gaupa - Nordens tiger. I Brox, K.H.(Red) *Natur 97/98*.
Artikkelsamling, *Roviltbiologi og forvaltning*, 2005, Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Lada, Arild, 1998. Jerven- fjellets farende fant. I Brox, K.H.(Red) *Natur 98/99*.
Artikkelsamling, *Roviltbiologi og forvaltning*, 2005, Høgskolen i Nord-Trøndelag

Landa, Arild, *Spor og tegn*, 1999, Grytting AS, Trondheim

Langedrag, 2015. Henta 09.12.15 <http://www.langedrag.no/>

Lauritzen, Per Roger, Ryvarden, Leif, *Fjell Norge, Fra Breheimen til Rondane*, 2001,
Danmark, Gyldendal Norske forlag AS

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Lovdata, *Forskrift om verneplan for Rondane, vedlegg 1, vern av Rondane Nasjonalpark, Dovre, Sel, Nord-Fron, Sør-Fron, Ringebu, Folldal og Stor-Elvdal kommuner, Oppland og Hedmark*. 2003. Henta 01.03.16

<https://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2003-10-24-1266?q=rondane>

Lovdata, *Forskrift om verneplan for Rondane, vedlegg 3, vern av Grimsdalen landskapsvernområde, Dovre og Folldal kommuner, Oppland og Hedmark*, 2013.

Henta 11.04.16 <https://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2003-10-24-1268>

Lovdata, *Forskrift om verneplan for Rondane, vedlegg 4, vern av Dørålen landskapsvernområde, Dovre og Folldal kommuner, Oppland og Hedmark*. 2003,

Henta 11.04.16 <https://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2003-10-24-1269>

Løvås, Gunnar G., *Statistikk for universiteter og høyskoler*, 2005. Oslo: Universitetsforlaget AS

Mehmetoglu, Mehmet, *Naturbasert turisme*, 2007
miljødepartementet, 31. oktober 2014 Henta 10.11.15

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kld/kl/klima-og-skogprosjektet/faggrunnlagulv.pdf>

Miljødirektoratet, *Allemannsretten*, Hentet 10.11.2015

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/>

Miljødirektoratet, *Forvaltningsområder for store rovdyr*. Hente 3.12.15

http://kartkatalog.miljodirektoratet.no/Openlayers_client.asp?server=geoserver&service=forvaltningsomrader_rovdyr&layers=gaupe_forvaltningsomrade,bjorn_forvaltningsomrade,jerv_forvaltningsomrade,ulv_forvaltningsomrade&layersvisible=1,1,1,1&styles=default,default,default,default&x=500000&y=7194500&dx=1300000

Miljødirektoratet, *Utviklingen av inngrepsfrie naturområder*, 2014. Henta 21.11.2015

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Miljoovervakning/Inngrepsfrie-naturomrader-i-Norge-/Utviklingen-av-inngrepsfrie-naturomrader/>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Nedre Dørålseter Turisthytte, 2015 Henta 22.11.2015 <http://doralseter.no/>

NIBIO, *Gjengroing har store konsekvenser*, 2008 Henta 28.11.15

http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2008/Gjengroing_har_store_konsekvenser/newsitem

Norderhaug, Ann, *Rettspraksis – Beiterett*, Bioforsk, 2005 Henta 13.11.15

<http://www.nsg.no/getfile.php/NSG-PDF-filer/Beitebruk/Beiterett%20/Pdf-filer/Verdsetting%20av%20beitebruk/Utmarksbeite-en%20driftsform%20med%20lang%20tradisjon.pdf>

Norwegianexpedition, *Elgsafari*, 2015. 27.11.15

<http://www.norwegianexpedition.no/index.php/booking>

Persson, Jens og Sand, Håkan, 1998. Vargen; viltet, ekolojin och människan, Svenska Jägareförbundet. Artikkelsamling, *Roviltbiologi og forvaltning*, 2005, Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Regjeringen, *jordvern*, 2016. Henta 02.05.16 <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/landbruk/innsikt/jordvern/jordvern/id2009556/>

Rondane – Dovre nasjonalpark styre, *Grimsdalen landskapsvernområde*, 2013. Henta 11.04.16 <http://www.nasjonalparkstyre.no/Rondane-Dovre/Verneomrade/Grimsdalen-landskapsvernomrade/>

Rondane- Dovre nasjonalpark styre, *Dørålen landskapsvernområde*, 2013. Henta 11.04.16 <http://www.nasjonalparkstyre.no/Rondane-Dovre/Verneomrade/Doralen-landskapsvernomrade/>

Rovdata, *Fakta om jerv*, 2016. Henta 11.04.16

<http://www.rovdata.no/Jerv/Faktaomjerv.aspx>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Rovdata, *Fakta om Kongeørn*, 2016. Henta 12.04.16

<http://www.rovdata.no/Kongeørn/Faktaomkongeørn.aspx>

Rovdata, *Gaupe* 2016. Henta 12.04.16 <http://www.rovdata.no/Gaupe.aspx>

Rovdata, *ulv*, 2016. Henta 12.04.16 <http://www.rovdata.no/Ulv.aspx>

Rovviltportalen, *Bestandsmål*, (2015) Henta 12.11.15

<http://www.rovviltportalen.no/content/2704/Bestandsmal>

Sandegren, Finn og Swenson, Jon, 1997. Bjørnen; viltet, økologien og mennesken, Svenska Jägareförbundet. Artikkelsamling, *Rovviltbiologi og forvaltning*, 2005, Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Skogen, Ketil, *Utsiktede konsekvenser i rovviltforvaltningen*, 2014, Hente 01.03.16

http://www.utmark.org/utgivelser/pub/2014-1&2&S/ordin/Skogen_Utmark_1&2_2014.html

Skuland, Silje Elisabeth og Skogen, Ketil, *Rovdyr i menneskenes landskap*, 2014.

Hentet 01.03.16 http://www.utmark.org/utgivelser/pub/2014-1&2&S/ordin/Skuland_Skogen_UTMARK_1&2.html

St.meld. nr. 15 (2003-2004), *Rovvilt i norsk natur*, Henta 12.11.15

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-15-2003-2004-/id403693/?q=&ch=5>

St.meld. nr. 39 (2000-2001), *Friluftsliv— Ein veg til høgare livskvalitet* Henta

14.11.15 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-39-2000-2001-/id194963/?q=&ch=7>

Store norsk leksikon, *Bjørn*, 2014. Henta 12.04.16 <https://snl.no/bj%C3%B8rn>

Store norsk leksikon, *Gaupe*, 2009. Henta 12.04.16 <https://snl.no/gaupe>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Store norsk leksikon, *Kongeørn*, 2013. Henta 12.04.16

<https://snl.no/konge%C3%B8rn>

Store norske leksikon, Nasjonalparker i Norge, 2016. Henta 03.03.16.

https://snl.no/nasjonalparker_i_Norge

Store norske leksikon, Rondane nasjonalpark, 2014. Henta

03.03.16. https://snl.no/Rondane_nasjonalpark

Store Norske leksikon, *Turist*, 2015. Henta 26.11.15 <https://snl.no/turist>

Tangeland, Torvald, Skogen, Ketil og Krange, Olve. 2010. *Om rovdyr på landet og i byen. Den urban - rurale dimensjonen i de norske rovviltkonfliktene.* - NINA Rapport 650. Henta 13.11.15

<http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2010/650.pdf>

Thagaard, Tove, *Systematikk og innlevelse*, 2006. Bergen: Fagbokforlaget

Ut.no, *kart* Henta 23.11.2015 <http://www.ut.no/kart/>

Valdres, *Velkommen til Valdres*, 2015. Henta 26.11.15 <http://www.valdres.no/>

Villrein.no, *Ansvar*, 2005 Henta 26.11.15 <http://www.villrein.no/ansvaret/>

Villrein.no, *Kulturbæreren*, 2015 Henta 15.11.15 <http://www.villrein.no/kulturbæren/>

Vinge, Heidi og Flø, Bjørn Egil, *På gjengrodde stier. Turisters forståelser av et landskap i endring*, Norsk senter for bygdeforskning, 2012. Henta 26.11.2015

http://www.researchgate.net/publication/261471293_P_gjengrodde_stier_Turisters_forstaelser_av_et_landskap_i_endring

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

Virke, *Økt interesse for lokalmat*, 2014 Henta 28.11.15

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/LMD/kampanje_grune_woche/2014/Lokalmat-viktigere-i-reiselivet.pdf

Visitnamdalen, 2015. Henta 09.12.15 <http://visitnamdalen.com/namsskogan-familiepark/>

Visitnorway, *Mosdkussafari*. Henta 27.11.15

<http://www.visitnorway.com/no/aktiviteter-og-attraksjoner/turer-og-safarier/safari-i-norge/moskussafari/>

Visitnorway, *Fakta om Lofoten*, 2015. Henta 26.11.15

<http://www.visitnorway.com/no/reisemal/nord-norge/lofoten/fakta-om-lofoten/>

Visitnorway, *Gårdsturisme*, Henta 27.11.15

<http://www.visitnorway.com/no/overnatting/bondegard/>

*Akershus, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Hedmark og Oppland

**Oslo, Vest-Agder, Hordaland, Rogaland, Buskerud og Telemark

	Helt enig	Delvis enig	Både og	Delvis uenig	Helt uenig	Vet ikke
Det bør være spesialgruppe som kan skyte rovdyr i Norge?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er farlig å slippe ut barn i nærheten av rovdyr?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør ikke ha rovdyr i Norge	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2) Spørsmål i tilknytting til hvert enkelt rovdyr:(sett kryss)

	Bjørn	Ulv	Gaupe	Jerv	Kongeørn	Ingen av delene	Vet ikke
Hvilke av disse er du mest redd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvem av disse tror du kan drepe deg?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilken av disse vil du ha i ditt nærmiljø?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilken av disse vil du ha i Norsk natur?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilke av disse tror du at du får sett i naturen i Norge?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvem av disse tror du er lettest å se?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilke av disse tar husdyr?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilke av disse tar hjortevilt? (rein, hjort, rådyr, dådyr og elg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilken av disse vil du ha latt barna dine vert ut ved?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvilken av disse ville du ha møtt på en tur?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3) Hvor nært hjemme vil du akseptere å ha rovdyr?

- Rett utenfor huset.
- 100- 300 meter
- 500- 1000 meter
- 1-4 kilometer
- 5-10 kilometer
- 10-20 kilometer
- Mer
- Vil ikke ha rovdyr i Norge

Spørsmål om din bakgrunn:

4) Hvilke fylke kommer du fra? (sett et kryss)

- Hedmark
- Oppland
- Oslo
- Akershus
- Østfold
- Vestfold
- Buskerud
- Telemark
- Øst-Agder
- Vest-Agder
- Rogaland
- Hordaland
- Sogn og Fjordane
- Møre og Romsdal
- Sør- Trøndelag
- Nord-Trøndelag
- Nordland
- Troms
- Finnmark
- Annet

5) Hva er din høyeste beståtte utdanning? (sett et kryss)

- Grunnskole
- Videregående
- Folkehøyskole
- Bachelor utdanning
- Master utdanning
- Doktorgrads utdanning
- Annen høyskoleutdanning

6) Hvilke fagområder er du utdannet innen? (sett kryss)

- Landbruk
- Natur
- Turisme
- Industri
- Undervisning
- Sport
- Samfunnsfag
- Har ingen fagutdanning
- Annen fagutdanning

7) Har du bakgrunn fra landbruket? (sett et kryss)

- Ja
- Nei(hopp til spørsmål 9)

8) Hvilken relasjon har du til landbruket? (sett kryss)

- Jobber på gård
- Jobber i tilknytning til gård(slakteri, meieri, andre leverandører)
- Vokst opp på gård
- Bor på gård

9) Hvor bor du? (sett et kryss)

- Gård
- Landbruksrelatert bygd
- Tettsted
- By

10) Hvilke kjønn er du? (sett et kryss)

- Mann
- Kvinne

11) Hvilke aldersgruppe befinner du deg i? (sett et kryss)

- 14-17
- 18-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70
- Over 70

12) Hvilke sivilstatus har du? (sett et kryss)

- Singel
- Kjæreste
- Samboer
- Gift
- Enslig forsørger
- Enke/enkemann

13) Har du barn? (sett et kryss)

- Ja
- Nei(hopp til spørsmål 15)

14) Har du barn i skole/barnehage? (*sett et kryss*)

- Ja
- Nei

15) Hva er din ca inntekt i året? (*sett et kryss*)

- Under 100 000
- 100 000- 300 000
- 300 000- 500 000
- 500 000- 800 000
- over 800 000
- Ikke oppgitt

Takk for at du deltok i denne undersøkelsen.

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Postboks 5003
NO-1432 Ås
67 23 00 00
www.nmbu.no